

Kazneno djelo - reakcije i odnos prema počinitelju s obzirom na dijagnozu psihičkog poremećaja ili bolesti

---

Miličević, Iva

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:524338>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-07**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za psihologiju

**KAZNENO DJELO - REAKCIJE I ODNOS PREMA POČINITELJU S OBZIROM
NA DIJAGNOZU PSIHIČKOG POREMEĆAJA ILI BOLESTI**

Diplomski rad

Iva Miličević

Mentorica: prof. dr. sc. Željka Kamenov

Zagreb, 2024.

IZJAVA

Pod punom moralnom odgovornošću izjavljujem da sam ovaj rad izradila samostalno te da u njemu nema kopiranih, prepisanih ili preuzetih dijelova teksta tuđih radova koji nisu propisno označeni kao citati s navedenim izvorom iz kojeg su preneseni.

U Zagrebu, 10. listopada 2024.

Iva Miličević

Sadržaj

Uvod	1
Atribucijska teorija u kontekstu počinjenja kaznenog djela	1
Odnos počinjenja kaznenog djela i psihičkih problema	3
Posljedice atribuiranja	4
Cilj, problemi i hipoteze	6
Metoda	8
Nacrt	8
Instrumenti	8
Postupak	11
Sudionici	11
Rezultati	13
Rasprava	23
Ograničenja i preporuke za buduća istraživanja	28
Zaključak	29
Literatura	30
Prilozi	35

Kazneno djelo - reakcije i odnos prema počinitelju s obzirom na dijagnozu psihičkog poremećaja ili bolesti

Criminal offense - reactions and attitudes towards the offender considering the diagnosis of a mental disorder or illness

Iva Miličević

Sažetak: Počinitelji kaznenog djela redovito se susreću s negativnim reakcijama od strane javnosti, koje mogu biti još izraženije ako počinitelj boluje od psihičkog poremećaja i/ili bolesti. Cilj ovog istraživanja je utvrditi utjecaj vrste kaznenog djela i vrste dijagnoze psihičkog poremećaja ili bolesti na atribuciju odgovornosti, intenzitet emocija, očekivanje recidivizma i socijalnu distancu prema počinitelju kaznenog djela. Proveden je nezavisan eksperimentalni nacrt 2×3. Prva je nezavisna varijabla vrsta kaznenog djela, na dvije razine: krađa i pokušaj ubojstva. Druga je nezavisna varijabla vrsta dijagnoze, na tri razine: bez dijagnoze psihičkog poremećaja, veliki depresivni poremećaj i shizofrenija. U svrhu eksperimentalne manipulacije osmišljen je tekst s opisom slučaja suđenja. Rezultati su prikupljeni online. U istraživanju je sudjelovalo 315 punoljetnih osoba. Rezultati upućuju na to da vrsta dijagnoze utječe na atribuciju odgovornosti. Manja se odgovornost pripisuje počinitelju kada boluje od shizofrenije u odnosu na veliki depresivni poremećaj ili bez dijagnoze. Vrsta dijagnoze utječe i na intenzitet emocija. Najmanji je intenzitet suosjećanja i sažaljenja te straha u slučaju bez dijagnoze ili velikog depresivnog poremećaja u odnosu na shizofreniju. Suprotan obrazac uočen je kod intenziteta ljutnje, koji je najmanji u slučaju shizofrenije u usporedbi s velikim depresivnim poremećajem ili s odsustvom dijagnoze kada je najviši. Nadalje, sudionici očekuju manji recidivizam kada počinitelj nema dijagnozu ili ima veliki depresivni poremećaj u usporedbi sa shizofrenijom. Naposljetku, na procjenu socijalne distance ne utječe vrsta dijagnoze.

Ključne riječi: počinitelj kaznenog djela, psihički poremećaji i bolesti, atribucija odgovornosti, emocionalne reakcije, socijalna distanca

Abstract: Criminal offenders regularly face negative reactions from the public, which may be even stronger if the offender suffers from a mental disorder and/or illness. The aim of this study is to examine the influence of the type of criminal offense and the type of mental disorder or illness diagnosis on the attribution of responsibility, intensity of emotions, recidivism expectations and social distance towards the offender. A 2×3 independent experimental design was implemented. The first independent variable is the type of criminal offense, with two levels: theft and attempted murder. The second independent variable is the type of diagnosis, with three levels: no mental disorder diagnosis, major depressive disorder and schizophrenia. For the purpose of experimental manipulation, a case description text was designed. Data were collected online, with 315 adults participating in the study. The results indicate that the type of diagnosis affects the attribution of responsibility. Less responsibility is attributed to the offender when they suffer from schizophrenia compared to major depressive disorder or no diagnosis. The type of diagnosis also affects the intensity of emotions. The lowest levels of empathy, pity and fear are observed in cases without a diagnosis or with major depressive disorder, compared to schizophrenia. The opposite pattern is observed in the intensity of anger, which is lowest in cases involving schizophrenia, compared to major depressive disorder or the absence of a diagnosis, where it is highest. Furthermore, participants expect lower recidivism when the offender has no diagnosis or has major depressive disorder compared to schizophrenia. Finally, the type of diagnosis does not affect the assessment of social distance.

Keywords: criminal offenders, mental disorders and illness, attribution of responsibility, emotional reactions, social distance

Uvod

Kaznena se djela odnose na ponašanja kojima se ugrožavaju prava pojedinaca i njihova sloboda te prava i vrijednosti propisane Ustavom i međunarodnim pravom (Kazneni zakon, 1997). U Kaznenom se zakonu (1997) definira nekoliko kategorija kaznenih djela, poput djela protiv života i tijela (npr. ubojstvo) i protiv imovine (npr. krađa). Osobama koje počine kazneno djelo propisuje se odgovarajuća kazna, koja može biti različitih oblika i duljine trajanja ovisno o okolnostima i prirodi djela (Kazneni zakon, 1997). Jedna od sankcija je zakonita odluka oduzete slobode tijekom koje počinitelji borave u odgovarajućoj penalnoj instituciji (npr. u kaznionici; Kazneni zakon, 1997). Tamo sudjeluju u različitim programima, čiji je cilj smanjiti rizične tj. osnažiti zaštitne faktore te u konačnici smanjiti vjerojatnost počinjenja kaznenih djela u budućnosti te pridonijeti uspješnijem vraćanju u društvo nakon otpusta (Vlada Republike Hrvatske, 2024).

Međutim, to nije uvijek slučaj. Dio bivših zatvorenika ponovno počini kazneno djelo i vrati se u zatvorski sustav, a ova se pojava naziva recidivizmom ili kriminalnim povratom (Doležal, 2009). Dostupni podatci sugeriraju da je takvih zatvorenika u velikom broju država u svijetu i do 80 % (Stevanović i Igrački, 2011). Dalo bi se zaključiti kako je stopa recidivizma visoka, a do povrata ponekad dolazi jer se dio bivših zatvorenika nakon otpusta susreće s različitim preprekama. Neke su prepreke intrapersonalne prirode, poput zloupotrebe psihoaktivnih tvari, dok su druge interpersonalne prirode, poput socijalne izolacije, negativnih reakcija javnosti i nedostatka podrške (Vlada Republike Hrvatske, 2024). Socijalna psihologija pritom pruža odgovore na pitanje kako to da javnost negativno reagira na određene skupine ljudi, a atribucijska teorija nudi vrijedne uvide u ovu i s njom povezane teme u kontekstu počinitelja kaznenih djela.

Atribucijska teorija u kontekstu počinjenja kaznenog djela

Ljudi su svakodnevno izloženi brojnim događajima te, kako bi ih bolje razumjeli, često ih pokušavaju objasniti. U tom procesu donose zaključke o uzrocima tih događaja (Weiner, 2010). Atribucijska teorija pritom nudi okvir za razumijevanje koji su to procesi u podlozi tumačenja uzroka vlastitog ponašanja ili ponašanja drugih ljudi (Weiner, 2010). Osim interpretacijom ponašanja teorija se bavi i posljedicama atribucije u vidu misli, emocija i budućih ponašanja pojedinaca (Weiner, 2010). No, važno je napomenuti kako ne postoji jedinstvena atribucijska teorija, već je riječ o općem teorijskom pristupu, koji podrazumijeva

niz različitih modela, koji se međusobno razlikuju u tumačenjima (npr. Heider, 1958; prema Ricijaš, 2009; Weiner, 2010). Heider (1958; prema Ricijaš, 2009) se među prvima bavio atribucijskom teorijom, pri čemu on ističe kako prilikom tumačenja ponašanja, radi predviđanja i kontroliranja budućnosti, ljudi koriste internalne i eksternalne atribucije. Internalne atribucije odnose se na stavove, uvjerenja ili osobine ličnosti osobe čije se ponašanje tumači, dok se eksternalne atribucije odnose na karakteristike situacije i kontekst u kojem se ponašanje javlja (Heider, 1958; prema Ricijaš, 2009). Weiner (2010) je zatim proširio postojeće modele atribuiranja, dodajući dvije nove dimenzije: stabilnost i mogućnost kontrole uzroka ponašanja. Stabilnost se odnosi na vremensku postojanost uzroka odnosno njegovu podložnost promjenama (Weiner i sur., 1997). Neki uzroci mogu biti privremeni (nestabilni) - poput emocija, dok su drugi uzroci trajni (stabilni) - poput osobina ličnosti (Weiner i sur., 1997). Mogućnost kontrole odnosi se na stupanj u kojem osoba može upravljati svojim ponašanjem (Weiner i sur., 1997). Ako se vjeruje da je ponašanje pod osobnom kontrolom, tada će ljudi pripisati osobi odgovornost za opaženo ponašanje (Corrigan, 2000).

Važnost procesa atribuiranja u kontekstu kriminalnog ponašanja ilustriraju brojna dosadašnja istraživanja, koja upućuju na to da je atribucija internalnosti i eksternalnosti uzroka relevantna za procjenu kaznene odgovornosti, opasnosti počinitelja te za donošenje odluka vezanih uz odgovarajuću kaznu (npr. Murray i sur., 2011; Quinsey i Cyr, 1986; Templeton i Hartnagel, 2012). Konkretno, u istraživanju Carrola i Paynea (1977) dobiveno je kako atribucija internalnosti dovodi do veće procjene ozbiljnosti kaznenog djela, duljeg trajanja zatvorske kazne i većeg rizika od kriminalnog povrata nego atribucija eksternalnosti. Nadalje, Quinsey i Cyr (1986) sugeriraju da se počinitelj percipira to opasnijim što je veći doživljaj internalnosti uzroka, pri čemu nije bilo značajnih razlika u načinu na koji razmišljaju laici i stručnjaci iz područja kaznenog pravosuđa. Murray i suradnici (2011) potvrđuju nalaze starijih istraživanja, sugerirajući da su u situaciji internalne atribucije veći doživljaji opasnosti i odgovornosti nego u situaciji s eksternalnom atribucijom. Ovakav smjer razlike u doživljaju odgovornosti vrijedi za sve razine stručnosti i za sve vrste kaznenog djela (Murray i sur., 2011). Iz svega navedenog bi se dalo zaključiti kako je proces atribuiranja važan faktor koji utječe ne samo na mišljenje laika, nego jednako tako i na stručnjake.

S procjenjivanjem duljine i vrste kazne također su povezane stabilnost i mogućnost kontrole uzroka (O'Toole i Sahar, 2014). Corrigan (2000) navodi primjer strožeg kažnjavanja vozača koji je udario pješaka zbog vožnje u pijanom stanju u usporedbi s vozačem s neispravnim kočnicama. S obzirom da je prvi vozač imao veću mogućnost kontrole u odnosu na drugog, njemu se pripisuje veća odgovornost (Corrigan, 2000). Nadalje, Carroll i Payne

(1977) utvrđuju da studenti daju dulje kazne i procjenjuju veći rizik od recidivizma kada kriminalno ponašanje vide kao posljedicu stabilnog, a ne nestabilnog uzroka. Također, u istraživanju Pfeffer i suradnika (2012) dobiveno je kako atribucije stabilnosti i mogućnosti kontrole imaju značajan doprinos u predviđanju davanja vrste kazne (zatvorske nasuprot nezatvorskoj) za maloljetne počinitelje. Povećanje u atribuciji stabilnosti i mogućnosti kontrole povezano je sa smanjenjem vjerojatnosti da se nezatvorska kazna smatra prikladnom (Pfeffer i sur., 2012). Dakle, ljudi izriču strože kazne počiniteljima, čak i maloljetnim, kada se uzrok percipira stabilnim i pod osobnom kontrolom. O'Toole i Sahar (2014) tumače to kao pokušaj sprječavanja ponavljanja kaznenih djela u budućnosti.

Odnos počinjenja kaznenog djela i psihičkih problema

S obzirom na sve veću osjetljivost na pitanja psihičkog zdravlja, istraživanja su se godinama bavila temom psihičkih problema u populaciji počinitelja (npr. Gómez-Figueroa i Camino-Proaño, 2022; Swanson, 1993; prema Silver i sur., 2008). Važnost ove teme proizlazi iz činjenice da je u SAD-u zabilježena visoka prevalencija psihičkih problema, prisutnih kod više od polovice zatvorenika u svim vrstama penalnih institucija (James i Glaze, 2006). Najzastupljeniji su simptomi manije, a zatim simptomi teškog depresivnog poremećaja i psihoze (James i Glaze, 2006). Podaci za Europu sugeriraju sličan trend. Epidemiološka istraživanja i meta-analize (npr. Baranyi i sur., 2019) detektirale su veću prevalenciju psihičkih problema među zatvorenicima nego u općoj populaciji. Najčešći su simptomi zloupotrebe psihoaktivnih tvari, depresije, poremećaja ličnosti i psihotičnog poremećaja (Gómez-Figueroa i Camino-Proaño, 2022; Jakobowitz i sur., 2017). Važno je imati na umu kako je odnos počinjenja djela i psihičkih problema složen. Počinjenje kaznenog djela i boravak u zatvoru povećavaju vjerojatnost za javljanje ili pogoršanje simptoma psihičkih problema (Gómez-Figueroa i Camino-Proaño, 2022). No, brojna istraživanja potvrđuju i da psihički problemi povećavaju vjerojatnost nasilja (npr. Silver, 2006; Silver i sur., 2008). Prilikom razmatranja odnosa između ovih pojava svakako treba imati na umu spurioznost (Silver i sur., 2008). Drugim riječima, na vjerojatnost počinjenja kaznenog djela i razvoj psihičkih problema utječe mnoštvo čimbenika, pri čemu oni dijele mnoge zajedničke rizične faktore, poput stresnih životnih događaja i interpersonalnih problema (De Coster i Heimer, 2001; Silver i sur., 2008).

Što se tiče atribuiranja u kontekstu počinitelja sa psihičkim problemima, dostupna strana i domaća literatura sugeriraju nedostatak istraživanja, što otežava donošenje čvrstih zaključaka. No, Watson i suradnici (2004) na uzorku policijskih službenika utvrđuju da se

osobe sa shizofrenijom procjenjuju manje odgovornima, opasnijima i više vrjednijima pomoći od osoba bez dijagnoze. Policajci također izražavaju više sažaljenja prema osobama s dijagnozom shizofrenije (Watson i sur., 2004). Još jedno zanimljivo istraživanje proveli su Sučić i suradnici (2022), koji su se bavili odrednicama stavova prema nebrojivim počiniteljima. To su osobe koje se ne proglašavaju krivima za počinjeno djelo jer u trenutku počinjenja nisu razumjele značenje svog ponašanja ili nisu mogle kontrolirati to ponašanje, a to najčešće proizlazi iz psihičkih problema (Kazneni zakon, 1997). Rezultati ovog istraživanja sugeriraju kako su, nakon kontrole izlaganja opisima kaznenih djela, procjene opasnosti i ubrojivosti počinitelja to veće što su procjene odgovornosti počinitelja i sklonost interpretiranju ponašanja kao posljedice izbora veće (Sučić i sur., 2022). Uz to, nakon kontrole izlaganja opisima, što se počinitelj procjenjuje više odgovornim za djelo, što je manja religioznost sudionika istraživanja i češći kontakt s počiniteljima to su sudionici davali strože kazne (Sučić i sur., 2022). Ova saznanja otvaraju pitanja o tome kako atribuiranje uzroka kaznenog djela može utjecati na misli, emocije i ponašanje prema počiniteljima.

Posljedice atribuiranja

Donošenje zaključaka o uzrocima vlastitog ponašanja ili ponašanja drugih ljudi ima brojne posljedice, prvenstveno utječući na misli i očekivanja, emocionalne reakcije te ponašanje pojedinaca (Weiner, 2010). Tako se na kognitivnom planu, kao rezultat doživljaja mogućnosti kontrole uzroka događaja, javlja pripisivanje odgovornosti (Weiner i sur., 1997). Konkretno, osobi će se pripisivati odgovornost za događaj ako se percipira da je taj događaj pod njenom osobnom kontrolom (Watson i sur., 2004). Ovo vrijedi i u kontekstu počinitelja kaznenih djela i kod osoba sa psihičkim problemima (Corrigan, 2000; Watson i sur., 2004). Osim atribucije odgovornosti, kada je riječ o počiniteljima važno je istaknuti očekivanja u vezi njihovog ponašanja u budućnosti. Prema Weineru i suradnicima (1997), očekivanja su najvećim dijelom određena atribucijom stabilnosti. Na primjer, ako osoba pripisuje kazneno djelo stabilnim čimbenicima u većoj će mjeri očekivati ponovno počinjenje kaznenog djela nego u slučaju atribuiranja nestabilnim uzrocima (Carroll i Payne, 1977). Pritom valja napomenuti kako postoje razlike u razmišljanju s obzirom na neke socio-demografske karakteristike. Primjerice, kod adolescenata koji prakticiraju vjeru primijećeno je manje agresivnih, a više prosocijalnih stavova prema počiniteljima u usporedbi s onima koji ne prakticiraju (Rodríguez i Moreno, 2013). S druge strane, neka istraživanja (npr. Lambert i sur., 2007) ne nalaze značajne razlike među muškarcima i ženama u stavovima i uvjerenjima

vezanim uz kaznena djela, kazne, tretmane i počinitelje. Što se tiče ostalih posljedica, emocije su prvenstveno odraz atribucije odgovornosti, pri čemu se najčešće javljaju dvije emocionalne reakcije: ljutnja i sažaljenje (Corrigan, 2000). Ako ljudi percipiraju da osoba nije odgovorna za simptome svog poremećaja ili bolesti, tada osjećaju sažaljenje prema njoj. Ako joj pripisuju odgovornost, onda osjećaju ljutnju (Corrigan, 2000). Nadalje, ponašanja pojedinaca u budućnosti usko su povezana s očekivanjima i emocijama (Weiner, 2010). Primjerice, ako ljudi razmišljaju o psihičkim problemima u terminima simptoma psihoze tada će vjerojatnije doživljavati osobe sa psihičkim problemima opasnima (Markowitz, 2011). Posljedica je toga da žele imati veću socijalnu distancu prema njima. Drugim riječima, manje su voljni prihvatiti takvu osobu kao susjeda/u, potencijalnog prijatelja/icu ili člana/icu njihove obitelji (Markowitz, 2011). Ponašanja su također i pod utjecajem percepcije mogućnosti kontrole uzroka ponašanja (Corrigan, 2000). Pritom Corrigan (2000) sugerira kako se javnost prema osobama sa psihičkim problemima može ponašati na dva načina: mogu im pomagati, a mogu ih i kažnjavati. Pomaganje se javlja kada drugi ljudi osjećaju sažaljenje jer događaj nije bio pod osobnom kontrolom pojedinca, dok se kažnjavanje javlja kada su drugi ljudi ljuti jer percipiraju da je na događaj bilo moguće utjecati i spriječiti ga - npr. jer je kazneno djelo rezultat zlorabotrebne psihoaktivnih tvari (Corrigan, 2000). Konkretna ponašanja kažnjavanja su npr. socijalno izbjegavanje, uskraćivanje pomoći i podržavanje prisilnog liječenja (Corrigan i sur., 2003). U prilog teoriji govore i rezultati istraživanja Watsona i suradnika (2004). Na uzorku policijskih službenika je dobiveno da su sudionici izvještavali da su manje skloni pružiti adekvatnu pomoć ako vjeruju da su osobe same krive za svoju bolest (Watson i sur., 2004). Prethodni kontakt s takvim osobama igra ključnu ulogu u pružanju pomoći jer povećava vjerojatnost pomaganja i smanjuje vjerojatnost izbjegavanja (Corrigan i sur., 2003).

Valja imati na umu kako prilikom atribuiranja ponašanja drugih ljudi može doći do tzv. osnovne atribucijske pogreške (Ross, 1977). Ovaj se pojam odnosi na sklonost precjenjivanja utjecaja internalnih uzroka u nečijem ponašanju uz istovremeno podcjenjivanje utjecaja situacijskih čimbenika (Heider, 1958; prema Ross, 1977). U slučaju počinitelja, ova pogreška može navesti ljude na zaključak da su počinitelji loše osobe. Stoga, uzimajući u obzir navedene teorijske postavke i rezultate istraživanja, jasno je kako interpretacija uzroka kriminalnog ponašanja značajno oblikuje misli, emocije i ponašanja prema počiniteljima kaznenih djela. Takve su posljedice često negativne, a postaju još izraženije kada se rizični faktori kumuliraju (Rade i sur., 2016). Primjerice, rezultati istraživanja Locke (2010) ukazuju na to da ljudi imaju izraženije negativne stavove prema bivšim počiniteljima sa psihičkim problemima u odnosu na

bivše počinitelje bez takvih problema. Stoga se upravo ovo istraživanje bavi identificiranjem faktora koji doprinose procesu atribuiranja i njegovim posljedicama.

Cilj, problemi i hipoteze

Cilj ovog istraživanja je utvrditi utjecaj vrste kaznenog djela i vrste dijagnoze psihičkog poremećaja ili bolesti na atribuciju odgovornosti, intenzitet emocija, očekivanje recidivizma i socijalnu distancu prema počinitelju kaznenog djela. Utvrđivanjem ovih utjecaja moguće je bolje razumjeti percepciju javnosti, a time i izazove s kojima se susreću počinitelji.

P1. Ispitati kako vrsta kaznenog djela (krađa i pokušaj ubojstva) i vrsta dijagnoze (bez dijagnoze, veliki depresivni poremećaj i shizofrenija) utječu na atribuciju odgovornosti počinitelja kaznenog djela.

H1. Vrsta kaznenog djela će utjecati na atribuciju odgovornosti - pripisana odgovornost će biti manja u situaciji krađe nego za pokušaj ubojstva (H1a). Vrsta dijagnoze će utjecati na atribuciju odgovornosti - pripisana odgovornost će biti najmanja u slučaju shizofrenije, zatim kod velikog depresivnog poremećaja i naposljetku, u slučaju bez dijagnoze (H1b). Vrsta kaznenog djela i vrsta dijagnoze u interakciji će utjecati na atribuciju odgovornosti – pripisana odgovornost će biti najmanja u slučaju shizofrenije, zatim kod velikog depresivnog poremećaja i naposljetku, u slučaju bez dijagnoze, ali je takav efekt više izražen u situaciji pokušaja ubojstva nego u krađi (H1c).

P2. Ispitati kako vrsta kaznenog djela (krađa i pokušaj ubojstva) i vrsta dijagnoze (bez dijagnoze, veliki depresivni poremećaj i shizofrenija) utječu na intenzitet emocija prema počinitelju kaznenog djela.

H2.1. Vrsta kaznenog djela će utjecati na intenzitet suosjećanja i sažaljenja - intenzitet će biti manji u situaciji pokušaja ubojstva nego u situaciji krađe (H2.1a). Vrsta dijagnoze će utjecati na intenzitet suosjećanja i sažaljenja - intenzitet će biti najmanji u slučaju bez dijagnoze, zatim kod velikog depresivnog poremećaja i naposljetku, u slučaju shizofrenije (H2.1b). Vrsta kaznenog djela i vrsta dijagnoze u interakciji će utjecati na intenzitet suosjećanja i sažaljenja - intenzitet će biti najmanji u slučaju bez dijagnoze, zatim kod velikog depresivnog poremećaja i naposljetku, u slučaju shizofrenije, ali je takav efekt manje izražen u situaciji pokušaja ubojstva nego u situaciji krađe (H2.1c).

H2.2. Vrsta kaznenog djela će utjecati na intenzitet ljutnje - intenzitet će biti veći u situaciji pokušaja ubojstva nego u situaciji krađe (H2.2a). Vrsta dijagnoze će utjecati na intenzitet ljutnje - intenzitet će biti najmanji u slučaju shizofrenije, zatim kod velikog

depresivnog poremećaja i naposljetku, u slučaju bez dijagnoze (H2.2b). Vrsta kaznenog djela i vrsta dijagnoze u interakciji će utjecati na intenzitet ljutnje - intenzitet će biti najmanji u slučaju shizofrenije, zatim kod velikog depresivnog poremećaja i naposljetku, u slučaju bez dijagnoze, ali je takav efekt više izražen u situaciji pokušaja ubojstva nego u krađi (H2.2c).

H2.3. Vrsta kaznenog djela će utjecati na intenzitet straha - intenzitet će biti veći u situaciji pokušaja ubojstva nego u situaciji krađe (H2.3a). Vrsta dijagnoze će utjecati na intenzitet straha - intenzitet će biti najmanji u slučaju bez dijagnoze, zatim kod velikog depresivnog poremećaja i naposljetku, u slučaju shizofrenije (H2.3b). Vrsta kaznenog djela i vrsta dijagnoze u interakciji će utjecati na intenzitet straha - intenzitet će biti najmanji u slučaju bez dijagnoze, zatim kod velikog depresivnog poremećaja i naposljetku, u slučaju shizofrenije, ali je takav efekt više izražen u situaciji pokušaja ubojstva nego u situaciji krađe (H2.3c).

P3. Ispitati kako vrsta kaznenog djela (krađa i pokušaj ubojstva) i vrsta dijagnoze (bez dijagnoze, veliki depresivni poremećaj i shizofrenija) utječu na očekivanje recidivizma počinitelja kaznenog djela.

H3. Vrsta kaznenog djela će utjecati na očekivanje recidivizma - očekivanje će biti veće u situaciji pokušaja ubojstva nego u situaciji krađe (H3a). Vrsta dijagnoze će utjecati na očekivanje recidivizma - očekivanje će biti najmanje u slučaju bez dijagnoze, zatim kod velikog depresivnog poremećaja i naposljetku, u slučaju shizofrenije (H3b). Vrsta kaznenog djela i vrsta dijagnoze u interakciji će utjecati na očekivanje recidivizma - očekivanje će biti najmanje u slučaju bez dijagnoze, zatim kod velikog depresivnog poremećaja i naposljetku, u slučaju shizofrenije, ali je takav efekt više izražen u situaciji pokušaja ubojstva nego u situaciji krađe (H3c).

P4. Ispitati kako vrsta kaznenog djela (krađa i pokušaj ubojstva) i vrsta dijagnoze (bez dijagnoze, veliki depresivni poremećaj i shizofrenija) utječu na socijalnu distancu prema počiniteljima kaznenih djela.

H4. Vrsta kaznenog djela će utjecati na socijalnu distancu - distanca će biti veća u situaciji pokušaja ubojstva nego u situaciji krađe (H4a). Vrsta dijagnoze će utjecati na socijalnu distancu - distanca će biti najmanja u slučaju bez dijagnoze, zatim kod velikog depresivnog poremećaja i naposljetku, u slučaju shizofrenije (H4b). Vrsta kaznenog djela i vrsta dijagnoze u interakciji će utjecati na socijalnu distancu - distanca će biti najmanja u slučaju bez dijagnoze, zatim kod velikog depresivnog poremećaja i naposljetku, u slučaju shizofrenije, ali je takav efekt više izražen u situaciji pokušaja ubojstva nego u situaciji krađe (H4c).

Metoda

Nacrt

Istraživanje je eksperimentalno, a primijenjen je složen i nezavisan nacrt 2×3. Prva je nezavisna varijabla vrsta kaznenog djela, na dvije razine: krađa i pokušaj ubojstva. Druga je nezavisna varijabla vrsta dijagnoze psihičkog poremećaja ili bolesti, na tri razine: bez dijagnoze psihičkog poremećaja, veliki depresivni poremećaj i shizofrenija. Populaciju ovog istraživanja čine punoljetne osobe koje razumiju hrvatski jezik. Uzorkovanje je bilo neprobabilističko, prvenstveno putem poziva na društvenim mrežama. Sudionici su po slučaju raspoređeni u jednu od šest eksperimentalnih situacija: 1) situacija u kojoj se opisuje počinitelj kaznenog djela krađe, koji nema dijagnozu psihičkog poremećaja, 2) situacija u kojoj se opisuje počinitelj kaznenog djela krađe s dijagnozom velikog depresivnog poremećaja, 3) situacija u kojoj se opisuje počinitelj kaznenog djela krađe s dijagnozom shizofrenije, 4) situacija u kojoj se opisuje počinitelj kaznenog djela pokušaja ubojstva, koji nema dijagnozu psihičkog poremećaja, 5) situacija u kojoj se opisuje počinitelj kaznenog djela pokušaja ubojstva s dijagnozom velikog depresivnog poremećaja i 6) situacija u kojoj se opisuje počinitelj kaznenog djela pokušaja ubojstva s dijagnozom shizofrenije.

U ovom su istraživanju zavisne varijable atribucija odgovornosti, intenzitet suosjećanja i sažaljenja, ljutnje i straha, očekivanje recidivizma i socijalna distanca prema počiniteljima. Atribucija odgovornosti je operacionalizirana kao rezultat na česticama koje zahvaćaju doživljaj osobne kontrole, odgovornosti i osobne krivnje počinitelja. Intenzitet suosjećanja i sažaljenja, ljutnje te straha operacionalizirani su kao rezultati na česticama vezanim uz intenzitet suosjećanja i sažaljenja, ljutnje te straha. Očekivanje recidivizma je operacionalizirano kao rezultat na česticama, kojima se mjeri vjerojatnost počinjenja djela u budućnosti, ozbiljnost tog kaznenog djela te mogućnost da se osoba popravi i u budućnosti ne počini više kaznenih djela. Socijalna distanca prema počiniteljima je operacionalizirana kao rezultat na skali socijalne distance, koja mjeri spremnost na prihvaćanje različitih stupnjeva bliskosti s ovom skupinom ljudi.

Instrumenti

U svrhu prikupljanja podataka oblikovan je online upitnik na platformi *Limesurvey*, koji se sastoji od nekoliko dijelova. Prvi se dio odnosi na tekst s opisom slučaja suđenja, nakon čega slijede pitanja vezana uz atribuciju odgovornosti, intenzitet emocija i očekivanje recidivizma,

zatim skala socijalne distance i pitanja kojima se ispituje kontakt s počiniteljima kaznenih djela, sa žrtvama kaznenog djela i osobama sa psihičkim problemima. Posljednji se dio upitnika odnosi na socio-demografske karakteristike sudionika.

Opis slučaja suđenja. U svrhu eksperimentalne manipulacije, na temelju sudskih izvještaja, osmišljeno je i napisano šest tekstova. U njima se opisuju hipotetički slučajevi suđenja. Konkretno, navode se osnovne informacije o počinjenom kaznenom djelu, osnovne informacije o fiktivnom počinitelju kaznenog djela Dinku Horvatu i rezultati vještačenja u sklopu sudskog procesa. U svakom je tekstu Dinko Horvat proglašen krivim za opisano kazneno djelo. Tekstovi se međusobno razlikuju u opisu vrste kaznenog djela (krađa i pokušaj ubojstva) te vrste dijagnoze (bez dijagnoze, veliki depresivni poremećaj i shizofrenija). Opisi velikog depresivnog poremećaja i shizofrenije temeljeni su na definicijama i kriterijima iz DSM-5. Tekstovi u kojima Dinko Horvat nema dijagnozu su duljine od 145 i 147 riječi, dok su ostali u rasponu od 181 do 185 riječi. U prilogima A do F nalaze se korišteni tekstovi.

Atribucija odgovornosti. Pitanja kojima se mjeri atribucija odgovornosti preuzeta su iz istraživanja Kramarić i Kamenov (2023), koji je adaptacija originalnog Weinerovog istraživanja (1980). Ukupno je tri pitanja, koja su prilagođena tako da mjere doživljaj osobne kontrole, odgovornosti i osobne krivnje Dinka Horvata. Sudionici su na pitanja odgovarali na ljestvici s devet uporišnih točaka od „nimalo“ do „mnogo“. Ukupan je rezultat izražen kao prosjek odgovora na pitanjima, a viši rezultat predstavlja veću procjenu atribucije odgovornosti Dinka Horvata za opisano kazneno djelo. Pouzdanost ovih čestica izražena Cronbachovim alfa koeficijentom iznosi $\alpha = .90$. U tablici G1 u prilogu nalaze se korištena pitanja.

Intenzitet suosjećanja i sažaljenja, ljutnje te straha. Pitanja kojima se mjeri intenzitet emocija preuzeta su iz istraživanja Kramarić i Kamenov (2023), koji je adaptacija originalnog Weinerovog istraživanja (1980). Ukupno je četiri pitanja, koja su prilagođena tako da mjere intenzitet suosjećanja i sažaljenja, ljutnje te straha prema opisanom počinitelju. Sudionici su na pitanja odgovarali na ljestvici s devet uporišnih točaka od „nimalo“ do „mnogo“. Rezultat za intenzitet suosjećanja i sažaljenja izražen je kao prosjek odgovora na pripadajućim pitanjima, a viši rezultat predstavlja veću procjenu intenziteta. Rezultati za intenzitet ljutnje i straha izraženi su kao odgovori sudionika na pripadajućim pitanjima, a viši rezultat predstavlja veću procjenu intenziteta ljutnje i straha. U tablici G2 u prilogu nalaze se korištena pitanja.

Očekivanje recidivizma. Upitnik sadrži tri pitanja kojima se mjeri vjerojatnost počinjenja kaznenog djela u budućnosti, ozbiljnost tog kaznenog djela te mogućnost da se Dinko Horvat popravi i u budućnosti ne počini više kaznena djela. Pitanja su preuzeta iz istraživanja Nee i Witt (2013) te su prevedena i prilagođena za potrebe ovog istraživanja.

Sudionici su na pitanja odgovarali na ljestvici s devet uporišnih točaka od „sigurno ne“ do „sigurno da“, od „beznačajno“ do „životno ugrožavajuće“ te od „sigurno nije“ do „sigurno je“. S obzirom da je posljednje pitanje formulirano pozitivno, a preostala negativno, odgovori na tom pitanju obrnuto su bodovani. Ukupan je rezultat izražen kao prosjek odgovora na pitanjima, a viši rezultat predstavlja veću procjenu očekivanja recidivizma Dinka Horvata. Pouzdanost ove skale izražena Cronbachovim alfa koeficijentom iznosi $\alpha = .62$. U tablici G3 u prilogu nalaze se korištena pitanja.

Socijalna distanca. Skala se sastoji od pet tvrdnji, a preuzeta je iz istraživanja Ajduković i suradnika (2019). U tom je istraživanju konstruirana na temelju Bogardusove mjere socijalne distance, ali je, za potrebe ovog istraživanja, prilagođena na način da se ispituje socijalna distanca prema počiniteljima kao što je Dinko Horvat. Tvrdnjama je zahvaćeno pet razina kontakata, pri čemu su poredani od manjeg prema većem stupnju bliskosti. Najmanji je stupanj bliskosti označavao kolegu/icu na poslu, a najveći člana/icu vlastite obitelji (partnera djeteta ili brata/sestre). Za svaki predloženi stupanj bliskosti sudionici su trebali procijeniti u kojoj su mjeri spremni prihvatiti takvu osobu (definitivno ne, vjerojatno ne, vjerojatno da i definitivno da). Ukupan je rezultat izražen kao prosjek odgovora pri čemu viši rezultat predstavlja višu socijalnu distancu. Pouzdanost skale izražena Cronbachovim alfa koeficijentom u istraživanju Ajduković i suradnika (2019) iznosi .89, a u ovome istraživanju .82. U tablici G4 u prilogu nalaze se korištena pitanja.

Kontakt. Upitnik sadrži šest pitanja kojima se ispituje kontakt sudionika s počiniteljima kaznenih djela, sa žrtvama kaznenog djela i osobama sa psihičkim problemima. Pitanja vezana uz kontakt s počiniteljima i sa žrtvama su preuzeta iz istraživanja kojeg je provela Kramarić (2019) te su prilagođena za potrebe ovog istraživanja. Na temelju njih su osmišljena pitanja kojima se ispituje kontakt s osobama sa psihičkim problemima. Od ukupno šest, tri se pitanja odnose na to je li sudionik osobno bio osuđen za kazneno djelo, je li bio žrtva kaznenog djela i ima li trenutno kakve psihičke probleme. Sudionici su mogli označiti jedan ili više ponuđenih odgovora, ovisno o pitanju. Za svakog sudionika su izračunata tri rezultata: kontakt s počiniteljima kaznenih djela, kontakt sa žrtvama kaznenog djela i kontakt s osobama sa psihičkim problemima. Svi su rezultati izraženi kao zbroj označenih afirmativnih odgovora na pripadajućim pitanjima, a viši rezultat predstavlja veći kontakt s počiniteljima kaznenih djela, žrtvama kaznenog djela odnosno osobama sa psihičkim problemima. Ove su varijable uključene u istraživanje kao kontrolne zbog pretpostavke da su povezane i/ili mogu utjecati na procjenu atribucije odgovornosti, intenziteta suosjećanja i sažaljenja, ljutnje te straha, očekivanja recidivizma i socijalne distance. U prilogu H nalaze se korištena pitanja.

Socio-demografske karakteristike. Upitnik sadrži sedam pitanja kojima se ispituje rod, dob, najviši završen stupanj obrazovanja, prebivalište, veličina mjesta u kojem su proveli većinu svog života, radni status i važnost vjere u životu. Sudionici su ili označili jedan od nekoliko ponuđenih odgovora ili su na predviđeno mjesto upisali odgovor. Na pitanju vezano uz rod je postojala i opcija da sudionik upiše drugi odgovor, koji se razlikuje od ponuđenih odgovora. Od navedenih karakteristika, varijable dob i važnost vjere od posebnog su interesa zbog pretpostavke da su povezane i/ili mogu utjecati na procjenu nekih od zavisnih varijabli. Ostale varijable, zbog neznačajnih ili nekonzistentnih rezultata u dosadašnjim istraživanjima, nisu uzete u obzir kao kontrolne. U prilogu I nalaze se korištena pitanja.

Postupak

Istraživanje je provedeno u lipnju 2024. godine, a podaci su prikupljeni i zabilježeni na platformi *Limesurvey*. Poziv za istraživanje je prosljeđen na različite društvene mreže (*Facebook, WhatsApp, Instagram i Reddit*) te individualnim kontaktima istraživača. Pritiskom na poveznicu, sudioniku je po slučaju dodijeljena jedna od šest eksperimentalnih situacija. Na početku upitnika je uputa, u kojoj je objašnjeno kako je istraživanje u potpunosti anonimno i dobrovoljno te kako sudionici od njega mogu odustati u bilo kojem trenutku bez posljedica. Sudionike se također potiče da pažljivo pročitaju pitanja i da iskreno odgovaraju na njih. Nakon davanja pristanka, sudionici su pročitali tekst i zatim ispunjavali upitnik. Predviđeno trajanje ispunjavanja bilo je oko 10 minuta. Po predaji odgovora se pojavila zahvala na sudjelovanju i kontakt u slučaju bilo kakvih pitanja ili komentara u vezi istraživanja ili sudjelovanja u njemu. Upitnik je bilo moguće ispuniti u razdoblju od otprilike tri tjedna (od 7. do 30. lipnja).

Sudionici

Upitniku je pristupljeno 792 puta, a zbog necjelovito ispunjenih podataka (tj. zbog nedostatka podataka na više od sedam pitanja) je 477 odgovora sudionika isključeno iz obrade. Stoga je u ovom istraživanju sudjelovao prigodan uzorak od 315 punoljetnih osoba, a od toga je sveukupno 194 žena i 114 muškaraca. Četiri se osobe nisu htjele izjasniti u vezi roda, a tri su osobe označile kategoriju ostalo. Prosječna je dob sudionika 31.84 godina, pri čemu najmlađi sudionik ima 18, a najstariji 83. Najveći broj sudionika ima završenu srednju školu, a velik broj njih ima i završen preddiplomski studij ili višu školu te diplomski studij. Najveći broj sudionika živi u Gradu Zagrebu i Zagrebačkoj županiji te izvještava kako je mjesto u kojem su proveli većinu svog života veličine više od 200 000 ljudi. Najmanji broj njih navodi

veličinu mjesta od 50 000 do 200 000 ljudi. Više od polovice sudionika je trenutno student/ica, a druga je polovica zaposlena. Ostali su nezaposleni, umirovljeni ili drugo. Na skali od 1 (uopće mi nije važna) do 7 (izrazito mi je važna), sudionici važnost vjere u životu u prosjeku procjenjuju s 3.83. U tablicama 1 i 2 prikazani su osnovni deskriptivno-statistički pokazatelji te frekvencije pojedinih odgovora. Nadalje, u Prilogu J su prikazane frekvencije pojedinih odgovora vezanih uz kontakt sudionika s počiniteljima kaznenih djela, sa žrtvama kaznenog djela i osobama sa psihičkim problemima. Kao što je vidljivo, 53.30 % sudionika navodi kako nikad nije imao/la nikakav kontakt s nekim tko je počinio kazneno djelo. Također, gotovo svi sudionici (97.10 %) navode kako niti oni nikada nisu počinili kazneno djelo. Većina sudionika poznaje, druži se ili ima u obitelji osobu koja je bila žrtva nekog kaznenog djela (55.20 %) i osobu koja ima psihičke probleme (82.90 %). Vezano uz osobno iskustvo, 78.30 % izvještava kako nije bio/la žrtva kaznenog djela, a 80.50 % kako nemaju nikakve psihičke probleme.

Tablica 1

Osnovni deskriptivno-statistički pokazatelji za varijable dob i važnost vjere u životu

	<i>N</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	min.	max.
Dob	315	31.84	13.91	18.00	83.00
Važnost vjere u životu	315	3.83	2.31	1.00	7.00

Tablica 2

Frekvencijska tablica za varijable: rod, najviši završen stupanj obrazovanja, veličina mjesta u kojem je sudionik proveo većinu svog života i radni status

Varijabla	Kategorije varijable	Frekvencije (postotak)
Rod	Žena	194 (61.60)
	Muškarac	114 (36.20)
	Ne želim se izjasniti.	4 (1.30)
	Ostalo	3 (1.00)
Najviši završen stupanj obrazovanja	Osnovna škola	2 (0.60)
	Srednja škola	115 (36.50)
	Preddiplomski studij ili viša škola	88 (27.90)
	Diplomski studij	85 (27.00)

	Poslijediplomski ili doktorski studij	25 (7.90)
Veličina mjesta u kojem je sudionik proveo većinu svog života	Manje od 10 000 ljudi	74 (23.50)
	Od 10 000 do 50 000 ljudi	58 (18.40)
	Od 50 000 do 200 000 ljudi	34 (10.80)
	Više od 200 000 ljudi	149 (47.30)
Radni status	Student/ica	163 (52.10)
	Zaposlen/a	132 (42.20)
	Nezaposlen/a	8 (2.60)
	Umirovljen/a	6 (1.90)
	Drugo	4 (1.30)

Rezultati

Prije obrade rezultata provjereno je zadovoljavaju li prikupljeni podaci preduvjete za provedbu statističke analize povezanosti. Za testiranje normaliteta distribucija proveden je Shapiro Wilk test. Kao što je vidljivo u Prilogu K, dobiveno je kako rezultati nisu normalno distribuirani niti u zavisnim niti u kontrolnim varijablama. No, za sve navedene varijable su koeficijenti asimetričnosti manji od 2 te su koeficijenti spljoštenosti manji od 7, što opravdava korištenje parametrijskih testova (Curran i sur., 1996; vidi Prilog K). Prikazi Box Plots-a sugeriraju kako postoje odstupajući rezultati u varijablama: socijalna distanca, kontakt s počiniteljima kaznenih djela, sa žrtvom kaznenog djela, osobama sa psihičkim problemima te dob. U slučaju varijable socijalne distance postoji pet rezultata nižih od prvog kvartila. Tih pet sudionika procjenjuje socijalnu distancu nižom od najnižih 25 % rezultata. S druge strane, u ostalim varijablama postoji nekoliko rezultata viših od trećeg kvartila time sugerirajući veći kontakt s počiniteljima kaznenih djela, sa žrtvom i osobama sa psihičkim problemima te višu dob u odnosu na najviših 25 % rezultata. Unatoč nekolicini odstupajućih rezultata, za izračun povezanosti navedenih varijabli korišten je Pearsonov koeficijent korelacije.

Tablica 3

Korelacijska matrica za varijable: atribucija odgovornosti, intenzitet suosjećanja i sažaljenja, intenzitet ljutnje, intenzitet straha, očekivanje recidivizma, socijalna distanca, kontakt s počiniteljima kaznenih djela, kontakt sa žrtvom kaznenog djela, kontakt s osobama sa psihičkim problemima, dob te važnost vjere u životu (korelacije su izražene kao Pearsonov koeficijent korelacije)

	odg.	suo.	ljut.	strah	rec.	s.d.	k.poč.	k.žrtva	k.psih.	dob	vjera
Odgovornost	-										
Suosjećanje i sažaljenje	-.52***	-									
Ljuttjja	.23***	-.19***	-								
Strah	-.13*	.19***	.38***	-							
Očekivanje recidivizma	.03	-.17**	.23***	.30***	-						
Socijalna distanca	.17**	-.28***	.27***	.25***	.52***	-					
Kontakt s počiniteljima	-.07	.05	-.05	-.10	-.12*	-.10	-				
Kontakt sa žrtvom	-.14*	.14*	-.08	.02	-.12*	-.10	.42***	-			
Kontakt sa osobama sa psihičkim problemima	-.01	.09	.03	.03	-.10	-.07	.23***	.20***	-		
Dob	-.10	-.01	-.08	.05	.06	-.05	-.02	.02	-.14*	-	
Vjera	.01	-.03	-.11	.03	.16**	.15**	-.06	-.06	-.27***	.16**	-

Legenda. odg. = atribucija odgovornosti, suo. = intenzitet suosjećanja i sažaljenja, ljut. = intenzitet ljuttjje, strah = intenzitet straha, rec. = očekivanje recidivizma, s.d. = socijalna distanca, k.poč. = kontakt s počiniteljima kaznenih djela, k.žrtva = kontakt sa žrtvom kaznenog djela, k.psih. = kontakt s osobama sa psihičkim problemima, vjera = važnost vjere u životu

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

U tablici 3 prikazane su bivarijatne korelacije između svih varijabli. Vidljivo je kako su gotovo sve zavisne varijable međusobno u statistički značajnim, uglavnom umjerenim, bivarijantnim korelacijama. Iznimka je povezanost rezultata na varijablama atribucije odgovornosti i očekivanja recidivizma, koja se nije pokazala statistički značajnom. No, u ovom su slučaju od većeg interesa povezanosti zavisnih i kontrolnih varijabli, koje upućuju na potencijalne kovarijate. U tablici 3 vidljiva je statistički značajna korelacija kontakta s počiniteljima kaznenih djela i očekivanja recidivizma ($r = -.12, p < .05$). To znači da što je manji kontakt sa počiniteljima to je veće očekivanje recidivizma. U istoj su tablici vidljive i statistički značajne korelacije rezultata između kontakta sa žrtvom kaznenog djela i intenziteta suosjećanja i sažaljenja ($r = .14, p < .05$), atribucije odgovornosti ($r = -.14, p < .05$) te očekivanja recidivizma ($r = -.12, p < .05$). Drugim riječima, što je veći kontakt sa žrtvom to je veći intenzitet suosjećanja i sažaljenja te niža atribucija odgovornosti i očekivanje recidivizma. Istraživanjem su detektirane i statistički značajne korelacije između rezultata u varijabli vjere i očekivanja recidivizma ($r = .16, p < .01$) te socijalne distance ($r = .15, p < .01$). Što je veća važnost vjere u životu, to je veće očekivanje recidivizma i socijalna distanca. Rezultati ukazuju na to da su varijable kontakta sa počiniteljima i žrtvom kaznenog djela te važnost vjere moguće kovarijate za određene zavisne varijable. U nastavku će biti prikazani rezultati provjere odnosa potencijalnih kovarijata i nezavisnih varijabli.

Kontakt s počiniteljima kaznenih djela. Provedena je složena analiza varijance za nezavisne uzorke pri ispitivanju kontakta s počiniteljima s obzirom na vrstu kaznenog djela i vrstu dijagnoze kako bi se provjerio odnos ove varijable i nezavisnih varijabli. Interakcijski efekt vrste kaznenog djela i vrste dijagnoze na kontakt s počiniteljima nije se pokazao statistički značajnim ($F = 1.14; df = 2/309; p = .32$). Dakle, razlike u kontaktu s počiniteljima u situacijama krađe i pokušaja ubojstva su jednake kroz sve razine vrste dijagnoze psihičkog poremećaja ili bolesti. Što se tiče glavnih efekata, dobiven je statistički neznačajan glavni efekt vrste kaznenog djela na kontakt ($F = 0.09, df = 1/309, p = .77$). Kontakt je procijenjen, u prosjeku, jednakim u situaciji krađe i pokušaja ubojstva. Glavni efekt vrste dijagnoze na kontakt je također statistički neznačajan ($F = 0.16, df = 2/309, p = .85$). Ne postoje razlike u kontaktu s počiniteljima s obzirom na vrstu dijagnoze. Ovi rezultati sugeriraju kako je kontakt s počiniteljima kaznenih djela nezavisan od utjecaja nezavisnih varijabli. Stoga je ovu varijablu primjereno uvrstiti kao kovarijatu.

Kontakt sa žrtvom kaznenog djela. Kako bi se provjerio odnos kontakta sa žrtvom i nezavisnih varijabli, provedena je složena analiza varijance za nezavisne uzorke pri ispitivanju kontakta s obzirom na vrstu kaznenog djela i vrstu dijagnoze. Interakcijski efekt vrste kaznenog

djela i vrste dijagnoze na kontakt sa žrtvom nije se pokazao statistički značajnim ($F = 0.42$; $df = 2/309$; $p = .66$). Drugim riječima, razlike u kontaktu sa žrtvom u situacijama krađe i pokušaja ubojstva su jednake kroz sve razine vrste dijagnoze. Što se tiče glavnih efekata, dobiven je statistički značajan glavni efekt vrste kaznenog djela na kontakt ($F = 5.03$, $df = 1/309$, $p < .05$) - kontakt sa žrtvom veći je u situaciji krađe nego pokušaja ubojstva. Glavni efekt vrste dijagnoze na kontakt sa žrtvom je također statistički značajan ($F = 3.67$, $df = 2/309$, $p < .05$). Dakle, postoje razlike u kontaktu sa žrtvom s obzirom na vrstu dijagnoze. Naknadnim post-hoc testiranjem je dobiveno kako je razlika u kontaktu statistički značajna između situacije bez dijagnoze i shizofrenije ($t = -2.40$; $df = 309$; $p < .05$). U situaciji bez dijagnoze je kontakt s žrtvom manji nego u slučaju shizofrenije. Ovi rezultati sugeriraju da kontakt sa žrtvom kaznenog djela nije nezavisan od utjecaja nezavisnih varijabli. Ako razlike između grupa na kovarijati odražavaju prirodne razlike tih grupa, onda to može predstavljati sadržajni problem prilikom interpretacije rezultata dobivenih analizom kovarijance (Tabachnick i Fidell, 2012). U ovom se slučaju, međutim, pretpostavlja da je varijabla kontakta sa žrtvom kaznenog djela činjenične prirode tj. sudioniku ili je ili nije netko blizak (ili on sam) bio žrtvom kaznenog djela. Sukladno tome, može se zaključiti kako su dobivene razlike nastale slučajno te da je ovu varijablu primjereno uvrstiti kao kovarijatu.

Važnost vjere u životu. Provedena je i složena analiza varijance za nezavisne uzorke pri ispitivanju važnosti vjere s obzirom na vrstu kaznenog djela i vrstu dijagnoze kako bi se provjerio odnos ove varijable i nezavisnih varijabli. Interakcijski efekt vrste kaznenog djela i vrste dijagnoze na vjeru nije se pokazao statistički značajnim ($F = 0.63$; $df = 2/309$; $p = .53$). Drugim riječima, razlike u važnosti vjere u situacijama krađe i pokušaja ubojstva su jednake kroz sve razine vrste dijagnoze psihičkog poremećaja ili bolesti. Što se tiče glavnih efekata, dobiven je statistički neznačajan glavni efekt vrste kaznenog djela na vjeru ($F = 0.20$, $df = 1/309$, $p = .65$). Važnost vjere je procijenjena, u prosjeku, jednakom u situaciji krađe i pokušaja ubojstva. Glavni efekt vrste dijagnoze na vjeru je također statistički neznačajan ($F = 0.10$, $df = 2/309$, $p = .91$). Dakle, ne postoje razlike u važnosti vjere s obzirom na vrstu dijagnoze. Ovi rezultati sugeriraju kako je važnost vjere u životu nezavisna od utjecaja nezavisnih varijabli i time primjerena kao kovarijata.

U Prilogu L (tablice L1 do L6) su prikazani rezultati složenih analiza varijance za nezavisne uzorke i rezultati analiza kovarijance pri mjerenju atribucije odgovornosti, intenziteta emocija, očekivanja recidivizma i socijalne distance s obzirom na vrstu kaznenog djela i vrstu dijagnoze. U nastavku će biti komentirani dobiveni rezultati testiranja preduvjeta i statističkih postupaka. Pritom su u tablici 4 prikazani osnovni deskriptivno-statistički

pokazatelji za sve zavisne varijable i eksperimentalne situacije, bez korekcija za vrijednost kovarijata.

Tablica 4

Osnovni deskriptivno-statistički pokazatelji pri mjerenju atribucije odgovornosti, intenziteta suosjećanja i sažaljenja, intenziteta ljutnje, intenziteta straha, očekivanja recidivizma i socijalne distance s obzirom na vrstu kaznenog djela (krađa i pokušaj ubojstva) i vrstu dijagnoze (bez dijagnoze psihičkog poremećaja, veliki depresivni poremećaj i shizofrenija)*

	Vrsta kaznenog djela	Vrsta dijagnoze	<i>n</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>
Atribucija odgovornosti	Krađa	Bez dijagnoze	60	8.13	1.21
		Veliki depresivni poremećaj	48	7.56	1.17
		Shizofrenija	48	5.36	2.08
	Pokušaj ubojstva	Bez dijagnoze	59	6.97	1.54
		Veliki depresivni poremećaj	46	6.83	1.69
		Shizofrenija	53	4.47	2.12
Intenzitet suosjećanja i sažaljenja	Krađa	Bez dijagnoze	60	2.24	1.47
		Veliki depresivni poremećaj	48	4.05	2.11
		Shizofrenija	49	5.17	2.02
	Pokušaj ubojstva	Bez dijagnoze	59	2.44	1.70
		Veliki depresivni poremećaj	46	3.54	2.06
		Shizofrenija	53	5.09	2.25
Intenzitet ljutnje	Krađa	Bez dijagnoze	60	4.62	2.32
		Veliki depresivni poremećaj	48	3.85	2.13
		Shizofrenija	49	3.08	1.68
	Pokušaj ubojstva	Bez dijagnoze	59	4.25	2.33
		Veliki depresivni poremećaj	46	4.59	2.54
		Shizofrenija	53	3.75	1.92
Intenzitet straha	Krađa	Bez dijagnoze	60	3.45	2.16
		Veliki depresivni poremećaj	48	3.52	2.43
		Shizofrenija	49	4.29	2.50
	Pokušaj ubojstva	Bez dijagnoze	59	4.53	2.47
		Veliki depresivni poremećaj	46	3.72	2.70

		Shizofrenija	53	4.98	2.62
		Bez dijagnoze	60	5.36	1.19
	Krađa	Veliki depresivni poremećaj	48	5.15	1.39
Očekivanje recidivizma		Shizofrenija	49	5.85	1.49
		Bez dijagnoze	59	5.58	1.22
	Pokušaj ubojstva	Veliki depresivni poremećaj	46	5.39	1.68
		Shizofrenija	53	6.38	1.54
		Bez dijagnoze	60	2.98	0.55
	Krađa	Veliki depresivni poremećaj	48	2.90	0.66
Socijalna distanca		Shizofrenija	49	2.97	0.48
		Bez dijagnoze	59	3.15	0.54
	Pokušaj ubojstva	Veliki depresivni poremećaj	46	3.09	0.64
		Shizofrenija	53	3.10	0.57

* U tablici su prikazane vrijednosti deskriptivne statistike bez korekcija za vrijednost kovarijata.

Atribucija odgovornosti. Prije provedbe daljnje analize pri ispitivanju atribucije odgovornosti s obzirom na vrstu kaznenog djela i vrstu dijagnoze provedeno je testiranje preduvjeta. Kao što je ranije navedeno, distribucija podataka zadovoljava uvjet normalnosti (vidi Prilog K). Q-Q Plot sugerira distribuciju sličnu teorijskoj. Rezultati Leveneovog testa homogenosti varijanci uzoraka sugeriraju da varijance uzoraka nisu homogene ($F = 6.39$, $df = 5/308$, $p < .01$). No, homogenost varijanci moguće je procijeniti i pomoću omjera najveće i najmanje varijance (F_{max} ; Tabachnick i Fidell, 2012), koji u ovom slučaju iznosi 3.29. S obzirom da su veličine uzoraka pripadajućih grupa relativno jednake i F_{max} je manji od 10, dalo bi se zaključiti kako je homogenost varijanci ipak prihvatljiva (Tabachnick i Fidell, 2012). Rezultati opravdavaju korištenje parametrijskih testova. Tablica 3 prikazuje statistički značajnu povezanost atribucije odgovornosti s kontaktom sa žrtvom. Provjerena je i pretpostavka o homogenosti nagiba regresijskih pravaca, koja je zadovoljena. Naime, kontakt sa žrtvom kaznenog djela nije u statistički značajnoj interakciji s vrstom kaznenog djela ($F = 1.07$, $df = 1/304$, $p = .30$) niti s vrstom dijagnoze ($F = 0.09$, $df = 2/304$, $p = .92$).

Zatim je provedena analiza kovarijance pri čemu je kontakt sa žrtvom ispao značajnom kovarijatom ($F = 3.98$; $df = 1/307$; $p < .05$). Tablica L1 pokazuje da, nakon kontrole utjecaja kovarijate, interakcija vrste kaznenog djela i vrste dijagnoze na atribuciju nije statistički značajna ($F = 0.50$; $df = 2/307$; $p = .61$). Razlike u atribuciji odgovornosti prema počiniteljima

krađe i pokušaja ubojstva su jednake kroz sve razine vrste dijagnoze. Veličina učinka izražena kao kvadrirano eta jednaka je nuli. Atribucija odgovornosti ne može se objasniti interakcijom nezavisnih varijabli. Međutim, glavni efekt vrste kaznenog djela na atribuciju je statistički značajan ($F = 26.38$, $df = 1/307$, $p < .01$). Odgovornost se, u prosjeku, atribuirala višom u situaciji krađe nego pokušaja ubojstva. Učinak je umjeren ($\eta^2 = 0.06$; Cohen, 1969; prema Richardson, 2011) te sugerira kako se 6 % varijance atribucije može objasniti utjecajem vrste djela. Također, nakon kontrole utjecaja kovarijate, glavni je efekt vrste dijagnoze na atribuciju statistički značajan ($F = 72.38$; $df = 2/307$; $p < .01$). Dakle, postoji razlika u atribuciji s obzirom na vrstu dijagnoze psihičkog poremećaja ili bolesti. Učinak je velik ($\eta^2 = 0.30$; Cohen, 1969; prema Richardson, 2011) i sugerira da se 30 % varijance atribucije može objasniti s utjecajem vrste dijagnoze. Naknadni post-hoc testovi ukazuju na razliku u atribuciji između situacije bez dijagnoze i shizofrenije ($t = 11.38$; $df = 307$; $p < .01$) te velikog depresivnog poremećaja i shizofrenije ($t = 9.25$; $df = 307$; $p < .01$). U oba slučaja vrijedi da su sudionici atribuirali manju odgovornost u situaciji shizofrenije u odnosu na veliki depresivni poremećaj ili slučaj bez dijagnoze. Sukladno rezultatima, hipoteza H1b je potvrđena, dok H1a i H1c nisu.

Intenzitet emocija. Prije provedbe daljnje statističke analize pri ispitivanju intenziteta emocija s obzirom na vrstu kaznenog djela i vrstu dijagnoze provedeno je testiranje preduvjeta. Kao što je ranije navedeno, distribucije podataka zadovoljavaju uvjet normalnosti (vidi Prilog K). Q-Q Plot za sve intenzitete sugerira distribuciju sličnu teorijskoj. Leveneov test sugerira nehomogenost varijanci uzoraka u slučaju intenziteta suosjećanja i sažaljenja te ljutnje ($F_{suosjećanje \ i \ sažaljenje} = 3.50$, $df_{suosjećanje \ i \ sažaljenje} = 5/309$, $p_{suosjećanje \ i \ sažaljenje} < .01$ i $F_{ljutnja} = 3.66$, $df_{ljutnja} = 5/309$, $p_{ljutnja} < .01$). No, omjeri najveće i najmanje varijance ($F_{max \ suosjećanje \ i \ sažaljenje} = 2.35$ i $F_{max \ ljutnja} = 2.27$) upućuju na prihvatljivu homogenost (Tabachnick i Fidell, 2012). U slučaju straha, rezultati Leveneovog testa sugeriraju kako su varijance uzoraka homogene ($F = 0.74$, $df = 5/309$, $p = .60$). Ovi rezultati opravdavaju korištenje parametrijskih testova.

Nadalje, Tablica 3 pokazuje statistički značajnu povezanost intenziteta suosjećanja i sažaljenja s varijablom kontakta sa žrtvom kaznenog djela, zbog čega je provedena analiza kovarijance. No, rezultati sugeriraju da kontakt sa žrtvom nije značajna kovarijata ($F = 2.42$; $df = 1/308$; $p = .12$), zbog čega je po preporuci Tabachnicka i Fidella (2019) ipak provedena složena analiza varijance za nezavisne uzorke. Tablica L2 prikazuje statistički neznačajnu interakciju nezavisnih varijabli na intenzitet emocija ($F = 0.88$; $df = 2/309$; $p = .41$). Razlike u intenzitetu suosjećanja i sažaljenja prema počiniteljima krađe i pokušaja ubojstva su jednake kroz sve razine vrste dijagnoze. Veličina učinka izražena kao kvadrirano eta jednaka je nuli. Intenzitet suosjećanja i sažaljenja ne može se objasniti interakcijom nezavisnih varijabli.

Dobiveno je i kako glavni efekt vrste kaznenog djela na intenzitet nije statistički značajan ($F = 0.35$; $df = 1/309$; $p = .55$). Intenzitet suosjećanja i sažaljenja je, u prosjeku, procijenjen jednako u situacijama krađe i pokušaja ubojstva. Veličina učinka izražena kao kvadrirano eta jednaka je nuli. Intenzitet ovih emocija ne može se objasniti glavnim efektom vrste kaznenog djela. Analizom varijance je dobiveno kako je glavni efekt vrste dijagnoze na intenzitet statistički značajan ($F = 57.60$; $df = 2/309$; $p < .01$). Postoje razlike u intenzitetu suosjećanja i sažaljenja s obzirom na vrstu dijagnoze. Učinak je velik ($\eta^2 = 0.27$; Cohen, 1969; prema Richardson, 2011) i sugerira da se 27 % varijance intenziteta može objasniti s vrstom dijagnoze. Naknadnim post-hoc testiranjem je dobiveno kako postoji razlika u intenzitetu emocija između situacija bez dijagnoze i shizofrenije ($t = -10.71$; $df = 309$; $p < .01$) te velikog depresivnog poremećaja i shizofrenije ($t = -4.84$; $df = 309$; $p < .01$). U oba slučaja vrijedi da su sudionici izvještavali o većem intenzitetu u situaciji shizofrenije. Također, postoji razlika u intenzitetu emocija i između situacija bez dijagnoze i velikog depresivnog poremećaja ($t = -5.46$; $df = 309$; $p < .01$), pri čemu su sudionici izvještavali o većem intenzitetu suosjećanja i sažaljenja prema počiniteljima u slučaju velikog depresivnog poremećaja. Stoga je hipoteza H2.1b potvrđena, dok H2.1a i H2.1c nisu.

Pri ispitivanju intenziteta ljutnje s obzirom na vrstu kaznenog djela i vrstu dijagnoze provedena je složena analiza varijance za nezavisne uzorke. Tablica L3 prikazuje statistički neznačajnu interakciju nezavisnih varijabli na intenzitet ljutnje ($F = 2.22$; $df = 2/309$; $p = .11$). Dakle, razlike u intenzitetu ljutnje prema počiniteljima krađe i pokušaja ubojstva su jednake kroz sve razine vrste dijagnoze. Sukladno tome, veličina učinka izražena kao kvadrirano eta jednaka je nuli. Intenzitet ljutnje ne može se objasniti interakcijom vrste kaznenog djela i vrste dijagnoze. Što se tiče glavnih efekata, dobiveno je kako glavni efekt vrste kaznenog djela na intenzitet ljutnje nije statistički značajan ($F = 1.99$; $df = 1/309$; $p = .16$). Intenzitet ljutnje procijenjen je jednakim u situacijama krađe i pokušaja ubojstva. Veličina učinka izražena kao kvadrirano eta jednaka je nuli. Intenzitet ljutnje ne može se objasniti glavnim efektom vrste kaznenog djela. Analizom varijance je dobiveno i kako je glavni efekt vrste dijagnoze na intenzitet ljutnje statistički značajan ($F = 6.44$; $df = 2/309$; $p < .01$). Postoje razlike u intenzitetu s obzirom na vrstu dijagnoze. Učinak je malen ($\eta^2 = 0.04$; Cohen, 1969; prema Richardson, 2011) i sugerira kako se 4 % varijance intenziteta ljutnje može objasniti s utjecajem vrste dijagnoze. Naknadni post-hoc testovi ukazuju na razliku u intenzitetu ljutnje između situacija bez dijagnoze i shizofrenije ($t = 3.46$; $df = 309$; $p < .01$) te velikog depresivnog poremećaja i shizofrenije ($t = 2.58$; $df = 309$; $p < .05$). U oba slučaja vrijedi da su sudionici izvještavali o

manjem intenzitetu u situaciji shizofrenije. Sukladno rezultatima, hipoteza H2.2b je potvrđena dok H2.2a i H2.2c nisu.

Pri ispitivanju intenziteta straha s obzirom na vrstu kaznenog djela i vrstu dijagnoze provedena je složena analiza varijance za nezavisne uzorke. Tablica L4 prikazuje statistički neznačajnu interakciju nezavisnih varijabli na intenzitet straha ($F = 0.83$; $df = 2/309$; $p = .44$). Razlike u intenzitetu prema počiniteljima krađe i pokušaja ubojstva su jednake kroz sve razine vrste dijagnoze. Veličina učinka izražena kao kvadrirano eta jednaka je nuli. Intenzitet straha ne može se objasniti interakcijom nezavisnih varijabli. Dobiveno je i kako je glavni efekt vrste kaznenog djela na intenzitet straha statistički značajan ($F = 5.48$; $df = 1/309$; $p < .05$). Intenzitet se procjenjuje višim u situaciji pokušaja ubojstva nego krađe. Učinak je malen ($\eta^2 = 0.02$; Cohen, 1969; prema Richardson, 2011) i sugerira kako se 2 % varijance intenziteta straha može objasniti utjecajem vrste kaznenog djela. Analizom varijance je dobiveno i kako je glavni efekt vrste dijagnoze na intenzitet straha statistički značajan ($F = 4.26$; $df = 2/309$; $p < .05$). Postoje razlike u intenzitetu straha s obzirom na vrstu dijagnoze. Učinak je malen ($\eta^2 = 0.03$; Cohen, 1969; prema Richardson, 2011) te sugerira kako se 3 % varijance intenziteta straha može objasniti s utjecajem vrste dijagnoze. Naknadni post-hoc testovi ukazuju na razliku u intenzitetu straha između situacija velikog depresivnog poremećaja i shizofrenije ($t = -2.87$; $df = 309$; $p < .05$). Sudionici su izvještavali o većem intenzitetu straha u situaciji shizofrenije nego velikog depresivnog poremećaja. Hipoteze H2.3a i H2.3b su potvrđene dok H2.3c nije.

Očekivanje recidivizma. Prije provedbe daljnje statističke analize pri ispitivanju očekivanja recidivizma s obzirom na vrstu kaznenog djela i vrstu dijagnoze provedeno je testiranje preduvjeta. Kao što je ranije navedeno, distribucija podataka zadovoljava uvjet normalnosti (vidi Prilog K). Q-Q Plot sugerira distribuciju sličnu teorijskoj. Rezultati Leveneovog testa sugeriraju da su varijance uzoraka homogene ($F = 2.03$, $df = 5/309$, $p = .07$). Time je opravdano korištenje parametrijskog testa. Tablica 3 prikazuje statistički značajnu povezanost očekivanja recidivizma s kontaktom s počiniteljima i žrtvom te važnosti vjere. U tablici 1 je također vidljivo kako su varijable kontakta s počiniteljima i žrtvom u statistički značajnoj korelaciji ($r = .42$, $p < .01$), što predstavlja problem u kontekstu analize kovarijance. No, vrijednosti VIF-a koje su manje od 10 ($VIF_{\text{kontakt s poč.}} = 1.22$, $VIF_{\text{kontakt sa žrtvom}} = 1.22$ i $VIF_{\text{vjera}} = 1.00$) i tolerancije koje su veće od 0.10 (tolerancija_{kontakt s poč.} = 0.82, tolerancija_{kontakt sa žrtvom} = 0.82 i tolerancija_{vjera} = 1.00) sugeriraju da kolinearnost nije problem te da je moguće uvrstiti obje varijable, uz važnost vjere, u analizu kovarijance koja je zatim i provedena (Field, 2013). No, analizom je detektirano kako je samo važnost vjere značajna kovarijata ($F_{\text{kontakt s poč.}} = 1.63$; $df = 1/306$; $p = .20$, $F_{\text{kontakt s žrtvom}} = 3.04$; $df = 1/306$; $p = .08$ i $F_{\text{vjera}} = 7.47$; $df = 1/306$;

$p < .01$). Provjerena je i pretpostavka o homogenosti nagiba regresijskih pravaca, koja je zadovoljena. Važnost vjere nije u statistički značajnim interakcijama s vrstom kaznenog djela ($F = 0.14$, $df = 1/305$, $p = .71$) niti s vrstom dijagnoze ($F = 0.12$, $df = 2/305$, $p = .89$).

Zatim je provedena analiza kovarijance s važnosti vjere kao kovarijatom. Tablica L5 pokazuje da je, nakon kontrole utjecaja kovarijate, interakcija vrste kaznenog djela i vrste dijagnoze na očekivanje recidivizma statistički neznačajna ($F = 0.23$; $df = 2/308$; $p = .79$). Razlike u očekivanju recidivizma prema počiniteljima krađe i pokušaja ubojstva su jednake kroz sve razine vrste dijagnoze. Veličina učinka izražena kao kvadrirano eta jednaka je nuli. Očekivanje recidivizma ne može se objasniti interakcijom nezavisnih varijabli. Glavni efekt vrste djela na očekivanje recidivizma statistički je značajan ($F = 4.74$, $df = 1/308$, $p < .05$). Očekivanje recidivizma se, u prosjeku, procjenjuje višim u situaciji pokušaja ubojstva nego krađe. Učinak je malen ($\eta^2 = 0.01$; Cohen, 1969; prema Richardson, 2011) i sugerira kako se 1 % varijance očekivanja recidivizma može objasniti utjecajem vrste djela. U tablici je vidljivo i kako je, nakon kontrole utjecaja kovarijate, glavni efekt vrste dijagnoze na očekivanje recidivizma statistički značajan ($F = 9.71$; $df = 2/308$; $p < .01$). Postoji razlika u očekivanju s obzirom na vrstu dijagnoze. Učinak je umjeren ($\eta^2 = 0.06$; Cohen, 1969; prema Richardson, 2011) i sugerira kako se 6 % varijance očekivanja recidivizma može objasniti s utjecajem vrste dijagnoze. Naknadnim post-hoc testiranjem je dobiveno kako razlika u očekivanju postoji između situacija bez dijagnoze i shizofrenije ($t = -3.35$; $df = 308$; $p < .01$) te velikog depresivnog poremećaja i shizofrenije ($t = -4.17$; $df = 308$; $p < .01$). U oba slučaja vrijedi da su sudionici izvještavali o većem očekivanju recidivizma u situaciji shizofrenije. Hipoteze H3a i H3b su potvrđene dok H3c nije.

Socijalna distanca. Prije provedbe daljnje statističke analize pri ispitivanju socijalne distance s obzirom na vrstu kaznenog djela i vrstu dijagnoze provedeno je testiranje preduvjeta. Kao što je ranije navedeno, distribucija podataka zadovoljava uvjet normalnosti (vidi Prilog K). Q-Q Plot sugerira distribuciju sličnu teorijskoj. Rezultati Leveneovog testa sugeriraju da su varijance uzoraka homogene ($F = 1.51$, $df = 5/309$, $p = .19$). Time je opravdano korištenje parametrijskih testova. Tablica 3 pokazuje statistički značajnu povezanost socijalne distance sa važnosti vjere, zbog čega je provjerena i pretpostavka o homogenosti nagiba regresijskih pravaca, koja je zadovoljena. Važnost vjere nije u statistički značajnim interakcijama s vrstom djela ($F = 0.28$, $df = 1/305$, $p = .60$) niti s vrstom dijagnoze ($F = 1.16$, $df = 2/305$, $p = .32$).

Zatim je provedena analiza kovarijance, pri čemu je vjera ispala značajnom kovarijatom ($F = 7.33$; $df = 1/308$; $p < .01$). Tablica L6 pokazuje kako je, nakon kontrole utjecaja kovarijate, interakcija vrste kaznenog djela i vrste dijagnoze na socijalnu distancu statistički neznačajna

($F = 0.15$; $df = 2/308$; $p = .86$). Razlike u socijalnoj distanci prema počiniteljima krađe i pokušaja ubojstva su jednake kroz sve razine vrste dijagnoze. Veličina učinka izražena kao kvadrirano eta jednaka je nuli. Socijalna distanca ne može se objasniti interakcijom nezavisnih varijabli. Glavni efekt vrste kaznenog djela na socijalnu distancu statistički je značajan ($F = 6.90$, $df = 1/308$, $p < .01$). Socijalna distanca procjenjuje se višom kod pokušaja ubojstva nego krađe. Učinak je malen ($\eta^2 = 0.02$; Cohen, 1969; prema Richardson, 2011) i sugerira da se 2 % varijance socijalne distance može objasniti utjecajem vrste djela. U tablici L6 je vidljivo i kako, nakon kontrole utjecaja kovarijate, glavni efekt vrste dijagnoze na socijalnu distancu nije značajan ($F = 0.43$; $df = 2/308$; $p = .65$). Ne postoji razlika u distanci s obzirom na vrstu dijagnoze. Veličina učinka izražena kao kvadrirano eta jednaka je nuli. Socijalna distanca ne može se objasniti glavnim efektom vrste dijagnoze. Dakle, hipoteza H4a je potvrđena dok H4b i H4c nisu.

Rasprava

Cilj ovog istraživanja bio je utvrditi utjecaj vrste kaznenog djela i vrste dijagnoze na atribuciju odgovornosti, intenzitet emocija, očekivanje recidivizma i socijalnu distancu prema počinitelju kaznenog djela. Vezano uz prvi problem, rezultati pokazuju kako na atribuciju odgovornosti hipotetske osobe opisane u podražajnom materijalu, nakon kontrole utjecaja kontakta sa žrtvom kaznenog djela, utječu i vrsta kaznenog djela i vrsta dijagnoze psihičkog poremećaja ili bolesti. Sudionici pripisuju manju odgovornost počinitelju u situaciji pokušaja ubojstva nego krađe. Time hipoteza H1a nije potvrđena. Moguće je da se pokušaj ubojstva interpretirao kao čin samoobrane ili odgovor na provokaciju, pri čemu onda počinitelj „dijeli“ odgovornost za djelo sa žrtvom, zbog čega mu se tada atribuirala manja odgovornost. Valja napomenuti kako su dobiveni rezultati djelomično u skladu s onima iz literature, pri čemu oni pokazuju nekonzistentne zaključke na ovu temu. O'Toole i Sahar (2014) utvrđuju kako sudionici u njihovom istraživanju procjenjuju opisanog lika manje krivim kada je počinio pljačku i kada posjeduje drogu u usporedbi s ubojstvom, seksualnim i nasilnim napadom. S druge strane, García-Ponce i suradnici (2023) ne detektiraju značajan utjecaj težine djela na pripisivanje krivnje.

Sudionici najmanje pripisuju odgovornost, nakon kontrole utjecaja kovarijate, kada počinitelj boluje od shizofrenije, a najviše u situaciji velikog depresivnog poremećaja ili odsustva dijagnoze. Time je hipoteza H1b potvrđena. Ovaj se nalaz može interpretirati u okviru modela Corrigan i suradnika (2003), koji je temeljen na postavkama Weinerove atribucijske

teorije i njenih inačica (1995; prema Corrigan i sur., 2003). Njihov model implicira kako vjerovanje da osoba ima kontrolu nad svojim psihičkim problemima povećava vjerojatnost da će joj se pripisati odgovornost (Corrigan i sur., 2003). Budući da je u ovom istraživanju i sam konstrukt atribucije odgovornosti operacionaliziran, između ostalog, s jednim pitanjem koji se tiče doživljaja mogućnosti kontrole (vidi prvo pitanje u tablici G1), rezultati potvrđuju da sudionici percipiraju manju kontrolu nad uzrokom u slučaju shizofrenije nasuprot velikom depresivnom poremećaju ili odsustvu dijagnoze. Ovakav je zaključak u skladu i s nalazima Angermeyera i Matschingera (2003a), koji su utvrdili da je doživljaj nedostatka samokontrole češće povezan sa shizofrenijom nego s depresijom. Uz to, Knettel i suradnici (2021) sugeriraju da je osoba koja boluje od shizofrenije procijenjena manje odgovornom za svoju bolest u usporedbi s onima sa depresijom i zloupotrebom alkohola.

Vezano uz drugi problem, rezultati pokazuju kako vrsta dijagnoze utječe na procjenu emocija. Neovisno o vrsti kaznenog djela, sudionici izvještavaju o najmanjem intenzitetu suosjećanja i sažaljenja u slučaju odsustva dijagnoze, zatim kod velikog depresivnog poremećaja te naposljetku kod shizofrenije. Time je hipoteza H2.1b potvrđena. Istraživanjem je detektirano i kako vrsta dijagnoze utječe na procjenu ljutnje. Sudionici iskazuju najmanju ljutnju kada počinitelj boluje od shizofrenije, dok su najviše razine zabilježene kod velikog depresivnog poremećaja ili odsustva dijagnoze. Hipoteza H2.2b je potvrđena. Dobiveni se rezultati mogu tumačiti u skladu s ranije spomenutim modelom Corrigan i suradnika (2003). Kada postoji uvjerenje da osoba ima kontrolu nad svojim simptomima, onda se, osim povećanja pripisivanja odgovornosti, povećavaju i negativne emocionalne reakcije (Corrigan i sur., 2003). Pritom atribucija odgovornosti ima ulogu medijatora u odnosu doživljaja mogućnosti kontrole i emocija (Corrigan i sur., 2003). Osim ovog, i druga istraživanja potvrđuju teorijske postavke. Corrigan i suradnici (2003) detektiraju manji intenzitet sažaljenja i veći intenzitet ljutnje u situaciji kada je jasno istaknuto da je psihička bolest pod kontrolom nego kada to nije slučaj. No, dio istraživanja donosi drugačije rezultate. Angermeyer i suradnici (2013) detektiraju više prosocijalnih emocija, poput sažaljenja i suosjećanja, u slučaju depresije nasuprot shizofrenije dok razlike u intenzitetu ljutnje između dijagnoza nisu zabilježene. S druge strane, istraživanje Angermeyera i suradnika (2010) sugerira kako osobe s depresijom rjeđe izazivaju ljutnju nego osobe sa shizofrenijom. Rezultati su dosadašnjih istraživanja nekonzistentni. Ipak valja napomenuti da su se spomenuta istraživanja bavila emocijama u kontekstu osoba sa psihičkim problemima, koje nisu istovremeno i počinitelji kaznenog djela kao što je slučaj u ovome. Uloga počinitelja mogla bi biti važna u emocionalnom reagiranju na različite dijagnoze, što

ilustriraju i rezultati Corrigan i suradnika (2003), koji pokazuju kako informacija o opasnosti povećava intenzitet sažaljenja, ljutnje i straha.

Rezultati ovog istraživanja sugeriraju da na procjenu intenziteta straha utječu vrsta djela i vrsta dijagnoze, ali ne i njihova međusobna interakcija. Sudionici izvještavaju o manjem intenzitetu straha u situaciji krađe nego pokušaja ubojstva. Hipoteza H2.3a je potvrđena. Ovaj se nalaz može objasniti Lazarusovom teorijom emocija (1991), koja sugerira kako strah proizlazi iz procjene opasnosti i prijetnje. Sudionici doživljavaju manji strah kod krađe jer počinitelj tada predstavlja manju opasnost. Pokušaj ubojstva implicira izravnu i veću prijetnju što povratno izaziva veći intenzitet. Sudionici strah također procjenjuju manje intenzivnim u slučaju odsustva dijagnoze i velikog depresivnog poremećaja u odnosu na shizofreniju. Time je potvrđena hipoteza H2.3b. Ovakvi zaključci idu u prilog dosadašnjim istraživanjima, čiji rezultati sugeriraju kako su strah, osjećaj nesigurnosti i nelagoda češće reakcije na osobe sa shizofrenijom nego s depresijom (Angermeyer i Matschinger, 2003a; Angermeyer i sur., 2013). Angermeyer i Schulze (2001) objašnjavaju da je strah od osoba sa shizofrenijom prvenstveno posljedica vjerovanja da su potencijalno opasne. Tako su i sudionici u istraživanju Angermeyera i Matschinger (2003a) dva puta više atribuirali opasnost osobi sa shizofrenijom nego s depresijom. U ovom je istraživanju uvjerenje o opasnosti dodatno potkrepljeno činjenicom da je počinitelj zaista i opisan kao opasan tj. u kontekstu počinjenja djela.

Istraživanjem je dobiveno i kako na procjenu očekivanja recidivizma, nakon kontrole utjecaja važnosti vjere u životu, utječe vrsta kaznenog djela i vrsta dijagnoze. Bez obzira na dijagnozu, sudionici očekuju manji recidivizam u situaciji krađe nego pokušaja ubojstva. Time je hipoteza H3a potvrđena. Uz to, nakon kontrole utjecaja kovarijate, sudionici u manjoj mjeri očekuju recidivizam kada počinitelj nema dijagnozu ili ima veliki depresivni poremećaj nego u slučaju shizofrenije, čime je hipoteza H3b potvrđena. Jedno od potencijalnih objašnjenja ovih rezultata tiče se atribucije stabilnosti, koja je u podlozi procjene rizika od recidivizma (Carroll i Payne, 1977). Carroll i Payne (1977) ističu da njihovi sudionici daju veće procjene recidivizma kada je uzrok stabilan jer ako uzrok ima obilježje vremenske postojanosti, tada ima i posljedica (tj. kazneno djelo; Weiner i sur., 1997). U ovom istraživanju, to bi značilo da se uzrok u slučaju pokušaja ubojstva i shizofrenije doživljava stabilnijim od uzroka u slučaju krađe i velikog depresivnog poremećaja tj. odsustva dijagnoze. No, u kontekstu ovih rezultata, to nije moguće zasigurno zaključiti pa bi svakako trebalo dodatno istražiti u budućnosti.

Rezultati vezani uz utjecaj vrste kaznenog djela na očekivanje recidivizma djelomično su u skladu s onima iz literature. Naime, istraživanje provedeno u Kanadi (1983; prema Roberts i White, 1986) pokazalo je da sudionici procjenjuju da će prosječno 51.20 % počinitelja

kaznenog djela protiv imovine te 57.20 % počinitelja kaznenog djela protiv života i tijela ponovno počiniti kazneno djelo u roku od pet godina nakon prvotnog. Iako ovi postotci sugeriraju razliku u očekivanju recidivizma ovisno o vrsti djela, ona je minimalna. Nadalje, rezultati istraživanja Roberta i Whitea (1986) upućuju na trend prema kojem sudionici, bez obzira na količinu recidivizma, očekuju veći postotak recidivizma u slučaju djela protiv života i tijela nasuprot djelu protiv imovine. Detaljnijom analizom procjena, Roberts i White (1986) primjećuju da sudionici prilikom procjene recidivizma uzimaju kao referentni okvir karakteristike prvog počinjenog kaznenog djela. Na primjer, sudionici su procijenili da će 70 % počinitelja nasilnih kaznenih djela biti ponovno osuđeno za slična (nasilna) djela (Roberts i White, 1986). Vezano uz utjecaj vrste dijagnoze na očekivanje recidivizma, slične zaključke iznose Garcia i suradnici (2020) te Nee i Witt (2013), čiji su sudionici procijenili veću vjerojatnost budućeg kriminalnog ponašanja kod počinitelja sa psihičkim problemima u odnosu na one bez. No, Garcia i suradnici (2020) nisu detektirali razlike u procjenama recidivizma među različitim dijagnozama, osim između slučaja bez dijagnoze i shizofrenije, pri čemu su sudionici očekivali manji recidivizam kada lik nije imao dijagnozu (Garcia i sur., 2020). U tom istom smjeru, Nee i Witt (2013) ističu razlike između situacije odsustva dijagnoze te depresije, shizofrenije i ovisnosti o alkoholu.

Posljednji se problem ovog istraživanja odnosio na ispitivanje socijalne distance s obzirom na vrstu kaznenog djela i vrstu dijagnoze. Rezultati sugeriraju kako na procjenu socijalne distance utječe vrsta kaznenog djela. Nakon kontrole utjecaja važnosti vjere u životu, sudionici socijalnu distancu procjenjuju manjom u situaciji krađe nego pokušaja ubojstva. Time je hipoteza H4a potvrđena. Dobiven rezultat u skladu je s onima iz postojeće literature. Primjerice, Edwards i Mottarella (2015) ukazuju da, za manje prisne odnose, postoji manja želja za socijalnim distanciranjem od počinitelja nenasilnog kaznenog djela u usporedbi s počiniteljima nasilnog djela. Pritom ovi autori navode kako se obrasci socijalne distance prema počiniteljima mogu usporediti s onima prema osobama sa psihičkim problemima, a to je moguće u okviru rezultata istraživanja Angermeyera i Matschingera (2003b). Oni impliciraju kako doživljaj opasnosti osoba sa shizofrenijom doprinosi želji za većom socijalnom distancom, pri čemu je takav utjecaj izravan, ali i neizravan putem povećanja straha (Angermeyer i Matschinger, 2003b). Rezultati drugih istraživanja (npr. Angermeyer i Matschinger, 1997) potvrđuju navedeno, ozbiljniji psihički problemi, koji se često povezuju s opasnošću, izazivaju veću socijalnu distancu. Primjenom ovog okvira na kaznena djela, može se zaključiti kako se krađa percipira kao manje opasna. S druge strane, pokušaj se ubojstva, zbog namjere nanošenja teških ozljeda ili oduzimanja života, doživljava kao veća prijetnja. To

dovodi do većeg osjećaja straha i posljedično veće socijalne distance. Ova razlika u doživljaju opasnosti može objasniti zašto sudionici istraživanja pokazuju manju socijalnu distancu u slučaju krađe nasuprot pokušaju ubojstva. Međutim, postavlja se pitanje zašto se sama logika ne primjenjuje i na utjecaj vrste dijagnoze na socijalnu distancu. Naime, rezultati ovog istraživanja sugeriraju kako sudionici socijalnu distancu procjenjuju jednakom bez obzira na vrstu dijagnoze. Jedno moguće objašnjenje može biti da psihički problemi ne doprinose dodatno doživljaju prijetnje i time, ni procjeni socijalne distance povrh vrste kaznenog djela. Drugim riječima, sama spoznaja da je netko počinio kazneno djelo pokušaja ubojstva predstavlja dovoljan razlog za veće socijalno distanciranje. U tom je slučaju onda informacija o tome ima li ta osoba dijagnozu velikog depresivnog poremećaja ili shizofreniju irelevantna. Ipak, bilo bi korisno da se u budućim istraživanjima detaljnije ispita takav utjecaj u kontekstu počinitelja.

Zaključno, rezultati ovog istraživanja sugeriraju da se, uz veći intenzitet suosjećanja i sažaljenja te straha, počinitelji sa dijagnozom psihičkog poremećaja ili bolesti (pogotovo oni sa shizofrenijom) doživljavaju kao manje odgovorni te se očekuje da imaju veću vjerojatnost ponavljanja djela nego oni bez dijagnoze. Ovakva kombinacija emocija, misli i očekivanja vjerojatno je posljedica načina na koji se počinitelji prikazuju u medijima, što rezultira nerealnom slikom poremećaja ili bolesti (Angermeyer i Schulze, 2001; Markowitz, 2011). Sve zajedno može nepovoljno utjecati na mogućnosti zapošljavanja, pronalazak smještaja i općenito, na uspješnost resocijalizacije nakon otpusta (Corrigan i Watson, 2002). Osim utjecaja na širu javnost, atribuiranje ima važnu ulogu i u profesionalnom radu stručnjaka koji se bave počiniteljima i osobama sa psihičkim problemima, što ima značajne implikacije za pravosudni sustav (Murray i sur., 2011; Quinsey i Cyr, 1986). Taj utjecaj vidljiv je u svim fazama sudskog procesa: od kontakta s policijskim službenicima do načina na koji suci donose presudu (npr. Watson i sur., 2004).

U kontekstu kažnjavanja, Weiner i suradnici (1997) napominju da je podrška različitim filozofijama kažnjavanja pod utjecajem atribucije mogućnosti kontrole uzroka, stabilnosti uzroka i vrste kaznenog djela. Tijekom suđenja moguće je da veće očekivanje recidivizma kod osoba sa shizofrenijom, u kombinaciji s većim intenzitetom straha, dovede do različitih sankcija u usporedbi s počiniteljima istog djela, ali bez dijagnoze ili s dijagnozom velikog depresivnog poremećaja. U skladu s ovakvim razmišljanjem, Garcia i suradnici (2020) smatraju da bi porote, imajući u vidu sprječavanje ponavljanja kaznenih djela, mogle biti sklone izricanju strožih sankcija počiniteljima sa psihičkim poremećajima. Naposljedku, Carroll i Payne (1977) sugeriraju da je procjena trajanja zatvorske kazne to veća što je uzrok kaznenog

djela stabilniji i više internalan. Rezultati dosadašnjih i ovog istraživanja imaju i značajnu praktičnu vrijednost. Naime, atribucijska teorija pruža koristan okvir za razvoj te evaluaciju programa i intervencija usmjerenih na smanjenje diskriminacije prema osobama sa psihičkim problemima (Corrigan, 2000). Takvi programi mogu biti usmjereni i prema javnosti i prema profesionalcima u pravosudnom sustavu, socijalnoj skrbi i zdravstvenim ustanovama s ciljem osvještavanja, pružanja pravednijeg tretmana i unaprjeđenja resocijalizacije počinitelja.

Ograničenja i preporuke za buduća istraživanja

Ovo istraživanje pruža vrijedne uvide u to kako vrsta kaznenog djela i vrsta dijagnoze psihičkog poremećaja ili bolesti oblikuju razmišljanje, emocije i ponašanje prema počiniteljima. No, ovo istraživanje ima i neka ograničenja. Naime, iako su brojne prednosti korištenja pisanih opisa slučaja suđenja, poput mogućnosti manipuliranja nezavisnim varijablama i pružanja šire slike o slučaju (Pfeffer i sur., 2012), ipak valja napomenuti kako je korišten tekst nestandardizirani instrument. Moguće je da su tekstovi različito interpretirani od strane sudionike i da su time potaknuti različiti procesi i subjektivne varijacije u dobivenim odgovorima sudionika, koji nisu nužno povezani s eksperimentalnim uvjetima. Također, u ovom su istraživanju opisi bili ograničeni na slučaj muškog počinitelja kaznenog djela krađe ili pokušaja ubojstva. U budućim bi istraživanjima svakako bilo korisno proširiti opise i na ženske počinitelje te uključiti više vrsta kaznenih djela. Nadalje, uzorak prvenstveno čine mladi ljudi iz grada Zagreba i Zagrebačke županije, pri čemu je više od polovice sudionika trenutno student/ica, a druga je polovica zaposlena. Zbog tih specifičnih karakteristika ugrožena je reprezentativnost šire, opće populacije, a time je ograničena i mogućnost generalizacije dobivenih rezultata na populacije različitih obilježja, npr. na populaciju starijih ili nezaposlenih ljudi (Milas, 2005). Također, problem s istraživanjima ovakvog tipa, kako ističu Corrigan (2000) i Brewer (2000; prema Milas, 2005) tiče se ekološke valjanosti. Naime, rezultati ovog istraživanja otkrivaju kako sudionici procjenjuju da bi reagirali u opisanim situacijama, no, iz toga nije moguće sa sigurnošću zaključiti bi li zaista tako reagirali u stvarnim životnim okolnostima. Nadalje, neki od sudionika privatno izvještavaju kako je čestica vezana uz procjenu spremnosti prihvaćanja osobe kao Dinko Horvat kao člana/icu vlastite obitelji (partnera djeteta ili brata/sestre) shvaćena kao da je takva osoba već dio te obitelji, pa su procjene u tom slučaju bile manje nego za prethodnu razinu bliskosti ($M_{obitelj} = 3.04$ nasuprot $M_{partner} = 3.59$). Naposljetku, važno je istaknuti da varijabla kontakta sa žrtvom kaznenog djela, uključena kao kovarijata, nije nezavisna od utjecaja nezavisnih varijabli. Iako se pretpostavljalo

da je rezultat slučajan zbog činjenične prirode varijable, moguće je i da je rezultat udešavanja. Konkretno, kontakt sa žrtvom veći je u situaciji krađe jer su tada sudionici, pod utjecajem pročitano opisa slučaja suđenja, možda razmišljali o žrtvama manjih djela, što ne vrijedi za situaciju pokušaja ubojstva. Stoga se u budućim istraživanjima preporučuje prvo ispitivanje kontrolnih varijabli, a zatim izlaganje sudionika eksperimentalnoj manipulaciji.

Zaključak

Cilj ovog istraživanja bio je utvrditi utjecaj vrste kaznenog djela i vrste dijagnoze na atribuciju odgovornosti, intenzitet emocija, očekivanje recidivizma i socijalnu distancu prema počinitelju kaznenog djela. U tu svrhu provedene su složene analize varijanci za nezavisne uzorke te analize kovarijanci. Rezultati upućuju na to da vrsta kaznenog djela i vrsta dijagnoze utječu na atribuciju odgovornosti. Sudionici pripisuju manju odgovornost počinitelju u slučaju pokušaja ubojstva nego krađe te kada boluje od shizofrenije u odnosu na veliki depresivni poremećaj ili odsustvo dijagnoze. Nadalje, vrsta dijagnoze utječe na intenzitet suosjećanja i sažaljenja, ljutnje i straha. Neovisno o vrsti djela, sudionici iskazuju najmanji intenzitet suosjećanja i sažaljenja prema počinitelju u slučaju odsustva dijagnoze, zatim kod velikog depresivnog poremećaja te, naposljetku, u slučaju shizofrenije. Suprotan obrazac uočen je kod intenziteta ljutnje, koja je najmanja kada počinitelj boluje od shizofrenije, dok su više razine ljutnje u situacijama velikog depresivnog poremećaja ili odsustva dijagnoze. Osim toga, sudionici strah procjenjuju manje intenzivnim u slučaju odsustva dijagnoze i velikog depresivnog poremećaja u odnosu na situaciju kada počinitelj boluje od shizofrenije. Na intenzitet straha utječe i vrsta kaznenog djela, pri čemu sudionici izvještavaju o manjem intenzitetu straha u situaciji krađe nego pokušaja ubojstva. Nadalje, neovisno o dijagnozi, sudionici očekuju manji recidivizam u slučaju krađe nego pokušaja ubojstva te kada počinitelj nema dijagnozu ili ima veliki depresivni poremećaj u usporedbi sa shizofrenijom. Naposljetku, na procjenu socijalne distance utječe vrsta kaznenog djela, pri čemu sudionici izvještavaju o preferiranoj socijalnoj distanci prema počinitelju manjoj u situaciji krađe nego pokušaja ubojstva.

Literatura

- Ajduković, D., Čorkalo Biruški, D., Gregurović, M., Matic Bojić, J. i Župarić Iljić, D. (2019). *Izazovi integracije izbjeglica u hrvatsko društvo: stavovi građana i pripremljenost lokalnih zajednica*. Vlada Republike Hrvatske, Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina. <https://repozitorij.ffzg.unizg.hr/islandora/object/ffzg:1856>
- Angermeyer, M. C. i Matschinger, H. (1997). Social distance towards the mentally ill: results of representative surveys in the Federal Republic of Germany. *Psychological Medicine*, 27(1), 131–141. <https://doi.org/10.1017/s0033291796004205>
- Angermeyer, M. C. i Matschinger, H. (2003a). Public beliefs about schizophrenia and depression: similarities and differences. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 38(9), 526–534. <https://doi.org/10.1007/s00127-003-0676-6>
- Angermeyer, M. C. i Matschinger, H. (2003b). The stigma of mental illness: effects of labelling on public attitudes towards people with mental disorder. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 108, 304–309. <https://doi.org/10.1034/j.1600-0447.2003.00150.x>
- Angermeyer, M. C. i Schulze, B. (2001). Reinforcing stereotypes: How the focus on forensic cases in news reporting may influence public attitudes towards the mentally ill. *International Journal of Law and Psychiatry*, 24(4-5), 469–486. [https://doi.org/10.1016/S0160-2527\(01\)00079-6](https://doi.org/10.1016/S0160-2527(01)00079-6)
- Angermeyer, M. C., Holzinger, A. i Matschinger, H. (2010). Emotional reactions to people with mental illness. *Epidemiologia e Psichiatria Sociale*, 19(1), 26–32. <https://doi.org/10.1017/S1121189X00001573>
- Angermeyer, M.C., Millier, A., Rémuzat, C., Refai, T. i Toumi, M. (2013). Attitudes and beliefs of the French public about schizophrenia and major depression: results from a vignette-based population survey. *BMC Psychiatry*, 13(313), 1–12. <https://doi.org/10.1186/1471-244X-13-313>
- Baranyi, G., Scholl, C., Fazel, S., Patel, V., Priebe, S. i Mundt, A. P. (2019). Severe mental illness and substance use disorders in prisoners in low-income and middle-income countries: a systematic review and meta-analysis of prevalence studies. *The Lancet Global Health*, 7(4), 461–471. [https://doi.org/10.1016/s2214-109x\(18\)30539-4](https://doi.org/10.1016/s2214-109x(18)30539-4)
- Carroll, J. S., i Payne, J. W. (1977). Crime seriousness, recidivism risk, and causal attributions in judgments of prison term by students and experts. *Journal of Applied Psychology*, 62(5), 595–602. <https://doi.org/10.1037/0021-9010.62.5.595>
- Corrigan, P. W. (2000). Mental health stigma as social attribution: Implications for research methods and attitude change. *Clinical Psychology: Science and Practice*, 7(1), 48–67. <https://doi.org/10.1093/clipsy.7.1.48>
- Corrigan, P. W. i Watson, A. C. (2002). Understanding the impact of stigma on people with mental illness. *World Psychiatry*, 1, 16–20.
- Corrigan, P., Markowitz, F. E., Watson, A., Rowan, D. i Kubiak, M. A. (2003). An Attribution Model of Public Discrimination Towards Persons with Mental Illness. *Journal of Health and Social Behavior*, 44(2), 162–179. <https://doi.org/10.2307/1519806>

- Curran, P. J., West, S. G. i Finch, J. F. (1996). The robustness of test statistics to nonnormality and specification error in confirmatory factor analysis. *Psychological Methods*, 1(1), 16–29. <https://doi.org/10.1037/1082-989X.1.1.16>
- De Coster, S. D. i Heimer, K. (2001). The Relationship Between Law Violation And Depression: An Interactions Analysis*. *Criminology*, 39(4), 799–836. <http://dx.doi.org/10.1111/j.1745-9125.2001.tb00941.x>
- Doležal, D. (2009). Razlike u dubini uključenosti u kriminalni životni stil među zatvorenicima s obzirom na dob, recidivizam te nasilnost kaznenog djela. *Kriminologija & socijalna integracija*, 17 (2), 35-47. <https://hrcak.srce.hr/45264>
- Edwards, E. R. i Mottarella, K. (2015). Perceptions of the Previously Convicted: The Influence of Conviction Type and Therapy Participation. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 59(12), 1358-1377. <https://doi.org/10.1177/0306624X14536899>
- Field, A. (2013). *Discovering Statistics Using IBM SPSS Statistics* (4th ed.). Sage Publications.
- Garcia, J. L., Johnson, A. J., Carlucci, M. E. i Grover, R. L. (2020). The impact of mental health diagnoses on perceptions of risk of criminality. *International Journal of Social Psychiatry*, 66(4), 397–410. <https://doi.org/10.1177/0020764020913322>
- García-Ponce, O., Laterzo, I., Bronsoler, V., Lavore, E. i Kibriya, S. (2023). Who is to Blame? Youth Crime and Attribution of Responsibility in Urban Mexico. *Journal of Criminal Justice*, 86, 102064. <https://doi.org/10.1016/j.jcrimjus.2023.102064>.
- Gómez-Figueroa, H. i Camino-Proaño, A. (2022). Mental and behavioral disorders in the prison context. *Revista Española de Sanidad Penitenciaria*, 24(2), 66-74. <https://doi.org/10.18176%2Fresp.00052>
- Jakobowitz, S., Bebbington, P., McKenzie, N., Iveson, R., Duffield, G., Kerr, M. i Killaspy, H. (2017). Assessing needs for psychiatric treatment in prisoners: 2. Met and unmet need. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*. 52(2), 231-240. <https://doi.org/10.1007/s00127-016-1313-5>
- James, D. J. i Glaze, L. E. (2006). Mental health problems of prison and jail inmates. *Bureau of Justice Statistics*. <https://bjs.ojp.gov/library/publications/mental-health-problems-prison-and-jail-inmates>
- Kazneni zakon (1997), Narodne novine br. 110/97, https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1997_10_110_1668.html
- Knettel, B. A., Cherenack, E. M. i Friis, E. A. (2021). Examining causal attributions for depression, alcohol use disorder, and schizophrenia in a diverse sample of international students at U.S. universities. *Journal of American College Health*, 70(7), 2176–2183. <https://doi.org/10.1080/07448481.2020.1846046>
- Kramarić, M. (2019). *Kojim uzrocima objašnjavamo kriminalno ponašanje? Validacija skale za ispitivanje atribucija kriminalnog ponašanja* [Neobjavljen istraživački rad]. Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

- Kramarić, M. i Kamenov, Ž. (2023). Attributions of Controllability and Helping Intentions among Students: Moderating Effects of Certain Characteristics of the Helper. *Psiholgijske teme*, 32 (2), 345-366. <https://doi.org/10.31820/pt.32.2.6>
- Lambert, E. G., Shanhe Jiang, Wang Jin i Tucker, K. A. (2007). A Preliminary Study of Gender Differences on Views of Crime and Punishment Among Chinese College Students. *International Criminal Justice Review*, 17(2), 108-124. <https://doi.org/10.1177/1057567707302537>
- Lazarus, R.S. (1991). Progress on a Cognitive-Motivational-Relational Theory of Emotion. *American Psychologist*, 46, 819-834. <http://dx.doi.org/10.1037/0003-066X.46.8.819>
- Locke, C. R. (2010). *Public Attitudes Toward Mental Illness: an Experimental Design Examining the Media's Impact of Crime on Stigma*. [Doktorska disertacija, The Ohio State University]. http://rave.ohiolink.edu/etdc/view?acc_num=osu1268086954
- Markowitz, F. E. (2011). Mental illness, crime, and violence: Risk, context, and social control. *Aggression and Violent Behavior*, 16(1), 36-44. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2010.10.003>
- Milas, G. (2005). *Istraživačke metode u psihologiji i drugim društvenim znanostima*. Naklada Slap.
- Murray, J., Thomson, M. E., Cooke, D. J. i Charles, K. E. (2011). Influencing expert judgment: Attributions of crime causality. *Legal and Criminological Psychology*, 16(1), 126-143. <https://doi.org/10.1348/135532510X490183>
- Nee, C. i Witt, C. (2013). Public perceptions of risk in criminality: The effects of mental illness and social disadvantage. *Psychiatry Research*, 209(3), 675-683. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2013.02.013>
- O'Toole, M. J. i Sahar, G. (2014). The effects of attributions for crime on attitudes toward prison reform. *Applied Psychology in Criminal Justice*, 10(1), 46-65.
- Pfeffer, K., Maxwell, M. i Briggs, A. (2012). Attributions for youth crime, accountability and legal competence. *Journal of Criminal Psychology*, 2(2), 127-139. <https://doi.org/10.1108/20093821211264441>
- Quinsey, V. L. i Cyr, M. (1986). Perceived Dangerousness and Treatability of Offenders: The Effects of Internal Versus External Attributions of Crime Causality. *Journal of Interpersonal Violence*, 1(4), 458-471. <https://doi.org/10.1177/088626086001004005>
- Rade, C. B., Desmarais, S. L. i Mitchell, R. E. (2016). A Meta-Analysis of Public Attitudes Toward Ex-Offenders. *Criminal Justice and Behavior*, 43(9), 1260-1280. <https://doi.org/10.1177/0093854816655837>
- Richardson, J. T. E. (2011). Eta squared and partial eta squared as measures of effect size in educational research. *Educational Research Review*, 6(2), 135-147. <https://doi.org/10.1016/j.edurev.2010.12.001>

- Ricijaš, N. (2009). *Pripisivanje uzročnosti vlastitog delinkventnog ponašanja mladih*. [Doktorska disertacija, Sveučilište u Zagrebu]. http://bib.irb.hr/datoteka/384000.DOKTORAT_Neven_Ricijas.pdf
- Roberts, J. V. i White, N. R. (1986). Public estimates of recidivism rates: consequences of criminal stereotype. *Canadian Journal of Criminology*, 28(3), 229-242.
- Rodríguez, L. M. i Moreno, J.E. (2013). Religious practice and attitudes towards offenders. *Psychology*, 4(8), 622-628. <https://doi.org/10.4236/psych.2013.48089>
- Ross, L. (1977). The Intuitive Psychologist and His Shortcomings: Distortions in the Attribution Process. In U: L. Berkowitz (EdUr.), *Advances in Experimental Social Psychology* (ppstr. 173-220). New York: Academic Press. [https://doi.org/10.1016/S0065-2601\(08\)60357-3](https://doi.org/10.1016/S0065-2601(08)60357-3)
- Silver, E. (2006). Understanding the Relationship Between Mental Disorder and Violence: The Need for a Criminological Perspective. *Law and Human Behavior*, 30(6), 685–706. <https://doi.org/10.1007/s10979-006-9018-z>
- Silver, E., Felson, R. B. i VanEselte, M. (2008). The Relationship Between Mental Health Problems and Violence Among Criminal Offenders. *Criminal Justice and Behavior*, 35(4), 405-426. <https://doi.org/10.1177/0093854807312851>
- Stevanović, Z. i Igrački, J. (2011). Dužina zatvorske kazne i recidivizam. *Revija za kriminologiju i krivično pravo*, 49(1), 119-130.
- Sučić, I., Globan, K. i Wertag, A. (2022). Odrednice stavova prema neubrojivim počiniteljima kaznenih djela. *Psihologijske teme*, 31 (2), 427-454. <https://doi.org/10.31820/pt.31.2.11>
- Tabachnick, B. G. i Fidell, L. S. (2019). *Using Multivariate Statistics* (7th ed.). Pearson.
- Tabachnick, B.G. i Fidell, L.S. (2012) *Using Multivariate Statistics* (6h ed.). Person Education.
- Templeton, L.J. i Hartnagel, T.F. (2012). Causal Attributions of Crime and the Public's Sentencing Goals. *Canadian Journal of Criminology and Criminal Justice* 54(1), 45-65. <https://muse.jhu.edu/article/468162>.
- Vlada Republike Hrvatske (2024). *Izješće o stanju i radu kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda i centara za 2022. godinu*. <https://www.sabor.hr/hr/sjednice-sabora/izvjesce-o-stanju-i-radu-kaznionica-zatvora-odgojnih-zavoda-i-centara-za-2022>
- Watson, A.C., Corrigan, P.W. i Ottati, V. (2004) Police Officers' Attitudes toward and Decisions about Persons with Mental Illness. *Psychiatric Services*, 55, 49-53. <http://dx.doi.org/10.1176/appi.ps.55.1.49>
- Weiner, B. (1980). May I borrow your class notes? An attributional analysis of judgments of help-giving in an achievement related context. *Journal of Educational Psychology*, 72(5), 676–681. <https://doi.org/10.1037/0022-0663.72.5.676>
- Weiner, B. (2010). Attribution Theory. *International Encyclopedia of Education*, 6, 558-563. <http://dx.doi.org/10.1002/9780470479216.corpsy0098>

Weiner, B., Graham, S. i Reyna, C. (1997). An attributional examination of retributive versus utilitarian philosophies of punishment. *Social Justice Research*, 10(4), 431–452. <https://doi.org/10.1007/BF02683293>

Prilozi

Prilog A

Tekst korišten za eksperimentalnu situaciju: krađa - bez dijagnoze psihičkog poremećaja

Dana 31. listopada 2023. godine održano je suđenje pred sudom Općinskog građanskog suda u Zagrebu u predmetu protiv gospodina Dinka Horvata, optuženog za kazneno djelo krađe u skladu s člankom 229. Kaznenog zakona Republike Hrvatske.

Dinko Horvat je, dana 14. veljače 2023. godine, provalio u obiteljsku kuću u novozaagrebačkom kvartu Buzin i ukrao predmete u vrijednosti od 7.000,00 €. Prema izjavi očevidaca, optuženi je ušao kroz prozor sa južne strane kuće. Na suđenju su prikazani i videozapisi sigurnosnih kamera koji potvrđuju aktivnosti optuženog u trenutku počinjenja djela.

Gospodin Dinko Horvat ima 24 godine. Nije oženjen te nema djecu. Trenutno živi s bratom, a u kontaktu je sa svim članovima obitelji. Slobodno vrijeme voli provoditi u prirodi. Vještačenje pokazuje kako gospodin Dinko Horvat ne boluje ni od kakvog psihičkog poremećaja.

Nakon provedenog suđenja, sud je donio presudu kojom se optuženi Dinko Horvat proglašava krivim za kazneno djelo krađe.

Prilog B

Tekst korišten za eksperimentalnu situaciju: krađa - veliki depresivni poremećaj

Dana 31. listopada 2023. godine održano je suđenje pred sudom Općinskog građanskog suda u Zagrebu u predmetu protiv gospodina Dinka Horvata, optuženog za kazneno djelo krađe u skladu s člankom 229. Kaznenog zakona Republike Hrvatske.

Dinko Horvat je, dana 14. veljače 2023. godine, provalio u obiteljsku kuću u novozagrebačkom kvartu Buzin i ukrao predmete u vrijednosti od 7.000,00 €. Prema izjavi očevidaca, optuženi je ušao kroz prozor sa južne strane kuće. Na suđenju su prikazani i videozapisi sigurnosnih kamera koji potvrđuju aktivnosti optuženog u trenutku počinjenja djela.

Gospodin Dinko Horvat ima 24 godine. Nije oženjen te nema djecu. Trenutno živi s bratom, a u kontaktu je sa svim članovima obitelji. Slobodno vrijeme voli provoditi u prirodi. Vještačenje pokazuje kako gospodin Dinko Horvat boluje od velikog depresivnog poremećaja. Zadnjih je godinu dana potišten i mračnog raspoloženja. Ne uživa u aktivnostima kao prije toga. Manje jede pa je izgubio 12 kilograma, umoran je i vrlo brzo gubi energiju. Gospodin Dinko Horvat po cijele dane i noći razmišlja o samoubojstvu.

Nakon provedenog suđenja, sud je donio presudu kojom se optuženi Dinko Horvat proglašava krivim za kazneno djelo krađe.

Prilog C

Tekst korišten za eksperimentalnu situaciju: krađa - shizofrenija

Dana 31. listopada 2023. godine održano je suđenje pred sudom Općinskog građanskog suda u Zagrebu u predmetu protiv gospodina Dinka Horvata, optuženog za kazneno djelo krađe u skladu s člankom 229. Kaznenog zakona Republike Hrvatske.

Dinko Horvat je, dana 14. veljače 2023. godine, provalio u obiteljsku kuću u novozagrebačkom kvartu Buzin i ukrao predmete u vrijednosti od 7.000,00 €. Prema izjavi očevidaca, optuženi je ušao kroz prozor sa južne strane kuće. Na suđenju su prikazani i videozapisi sigurnosnih kamera koji potvrđuju aktivnosti optuženog u trenutku počinjenja djela.

Gospodin Dinko Horvat ima 24 godine. Nije oženjen te nema djecu. Trenutno živi s bratom, a u kontaktu je sa svim članovima obitelji. Slobodno vrijeme voli provoditi u prirodi. Vještačenje pokazuje kako gospodin Dinko Horvat boluje od shizofrenije. Zadnjih godinu dana čuje glasove koji mu prijete. Ne može se koncentrirati na zadatke koje obavlja. Ima problema sa spavanjem i s donošenjem odluka. Prestao se družiti s prijateljima. Gospodin Dinko Horvat uvjeren je da ga netko cijelo vrijeme prisluškuje.

Nakon provedenog suđenja, sud je donio presudu kojom se optuženi Dinko Horvat proglašava krivim za kazneno djelo krađe.

Prilog D

Tekst korišten za eksperimentalnu situaciju: pokušaj ubojstva - bez dijagnoze psihičkog poremećaja

Dana 31. listopada 2023. godine održano je suđenje pred sudom Općinskog građanskog suda u Zagrebu u predmetu protiv gospodina Dinka Horvata, optuženog za kazneno djelo pokušaja ubojstva u skladu s člankom 34. Kaznenog zakona Republike Hrvatske.

Dinko Horvat je, dana 14. veljače 2023. godine, pokušao ubiti F.O. u novozagrebačkom kvartu Buzin. Prema izjavi očevidaca, optuženi i žrtva su bili u fizičkom obračunu, pri čemu je optuženi gušio žrtvu. Na suđenju su prikazani i videozapisi sigurnosnih kamera koji potvrđuju aktivnosti optuženog u trenutku počinjenja djela.

Gospodin Dinko Horvat ima 24 godine. Nije oženjen te nema djecu. Trenutno živi s bratom, a u kontaktu je sa svim članovima obitelji. Slobodno vrijeme voli provoditi u prirodi. Vještačenje pokazuje kako gospodin Dinko Horvat ne boluje ni od kakvog psihičkog poremećaja.

Nakon provedenog suđenja, sud je donio presudu kojom se optuženi Dinko Horvat proglašava krivim za kazneno djelo pokušaja ubojstva.

Prilog E

Tekst korišten za eksperimentalnu situaciju: pokušaj ubojstva - veliki depresivni poremećaj

Dana 31. listopada 2023. godine održano je suđenje pred sudom Općinskog građanskog suda u Zagrebu u predmetu protiv gospodina Dinka Horvata, optuženog za kazneno djelo pokušaja ubojstva u skladu s člankom 34. Kaznenog zakona Republike Hrvatske.

Dinko Horvat je, dana 14. veljače 2023. godine, pokušao ubiti F.O. u novozagrebačkom kvartu Buzin. Prema izjavi očevidaca, optuženi i žrtva su bili u fizičkom obračunu, pri čemu je optuženi gušio žrtvu. Na suđenju su prikazani i videozapisi sigurnosnih kamera koji potvrđuju aktivnosti optuženog u trenutku počinjenja djela.

Gospodin Dinko Horvat ima 24 godine. Nije oženjen te nema djecu. Trenutno živi s bratom, a u kontaktu je sa svim članovima obitelji. Slobodno vrijeme voli provoditi u prirodi. Vještačenje pokazuje kako gospodin Dinko Horvat boluje od velikog depresivnog poremećaja. Zadnjih je godinu dana potišten i mračnog raspoloženja. Ne uživa u aktivnostima kao prije toga. Manje jede pa je izgubio 12 kilograma, umoran je i vrlo brzo gubi energiju. Gospodin Dinko Horvat po cijele dane i noći razmišlja o samoubojstvu.

Nakon provedenog suđenja, sud je donio presudu kojom se optuženi Dinko Horvat proglašava krivim za kazneno djelo pokušaja ubojstva.

Prilog F

Tekst korišten za eksperimentalnu situaciju: pokušaj ubojstva - shizofrenija

Dana 31. listopada 2023. godine održano je suđenje pred sudom Općinskog građanskog suda u Zagrebu u predmetu protiv gospodina Dinka Horvata, optuženog za kazneno djelo pokušaja ubojstva u skladu s člankom 34. Kaznenog zakona Republike Hrvatske.

Dinko Horvat je, dana 14. veljače 2023. godine, pokušao ubiti F.O. u novozagrebačkom kvartu Buzin. Prema izjavi očevidaca, optuženi i žrtva su bili u fizičkom obračunu, pri čemu je optuženi gušio žrtvu. Na suđenju su prikazani i videozapisi sigurnosnih kamera koji potvrđuju aktivnosti optuženog u trenutku počinjenja djela.

Gospodin Dinko Horvat ima 24 godine. Nije oženjen te nema djecu. Trenutno živi s bratom, a u kontaktu je sa svim članovima obitelji. Slobodno vrijeme voli provoditi u prirodi. Vještačenje pokazuje kako gospodin Dinko Horvat boluje od shizofrenije. Zadnjih godinu dana čuje glasove koji mu prijete. Ne može se koncentrirati na zadatke koje obavlja. Ima problema sa spavanjem i s donošenjem odluka. Prestao se družiti s prijateljima. Gospodin Dinko Horvat uvjeren je da ga netko cijelo vrijeme prisluškuje.

Nakon provedenog suđenja, sud je donio presudu kojom se optuženi Dinko Horvat proglašava krivim za kazneno djelo pokušaja ubojstva.

Prilog G

Pregled pitanja i pripadajućih ljestvica kojima su se ispitivale zavisne varijable

Tablica G1

Tablica pitanja i pripadajućih ljestvica kojima se ispitivala atribucija odgovornosti

Pitanja	Ljestvica
U kojoj mjeri je razlog zbog kojeg Dinko Horvat čini kazneno djelo bio pod njegovom osobnom kontrolom (koliko je mogao na njega utjecati)?	Nimalo (1) - 2 - 3 - 4 - 5 - 6 - 7 - 8 - (9) mnogo
Koliko je, prema Vašem mišljenju, Dinko Horvat odgovoran za situaciju u kojoj se našao?	Nimalo (1) - 2 - 3 - 4 - 5 - 6 - 7 - 8 - (9) mnogo
U kojoj mjeri je situacija u kojoj se Dinko Horvat našao njegova osobna krivnja?	Nimalo (1) - 2 - 3 - 4 - 5 - 6 - 7 - 8 - (9) mnogo

Tablica G2

Tablica pitanja i pripadajućih ljestvica kojima se ispitivao intenzitet suosjećanja i straha, intenzitet ljutnje i intenzitet straha

Pitanja	Ljestvica
Koliko suosjećanja osjećate prema Dinku Horvatu?	Nimalo (1) - 2 - 3 - 4 - 5 - 6 - 7 - 8 - (9) mnogo
Koliko sažaljenje osjećate prema Dinku Horvatu?	Nimalo (1) - 2 - 3 - 4 - 5 - 6 - 7 - 8 - (9) mnogo
Koliko ljutnje osjećate prema Dinku Horvatu?	Nimalo (1) - 2 - 3 - 4 - 5 - 6 - 7 - 8 - (9) mnogo
Koliko straha osjećate prema Dinku Horvatu?	Nimalo (1) - 2 - 3 - 4 - 5 - 6 - 7 - 8 - (9) mnogo

Tablica G3

Tablica pitanja i pripadajućih ljestvica kojima se ispitalo očekivanje recidivizma

Pitanja	Ljestvica
Koliko je vjerojatno da će Dinko Horvat počiniti kazneno djelo u budućnosti?	Sigurno ne (1) - 2 - 3 - 4 - 5 - 6 - 7 - 8 - (9) sigurno da
Koliko bi ozbiljno moglo biti to kazneno djelo?	Beznačajno (1) - 2 - 3 - 4 - 5 - 6 - 7 - 8 - (9) životno ugrožavajuće
U kojoj je mjeri moguće da se Dinko Horvat popravi i više ne čini kaznena djela?	Sigurno nije (1) - 2 - 3 - 4 - 5 - 6 - 7 - 8 - (9) sigurno je

Tablica G4

Tablica skale socijalne distance, pri čemu je uputa glasila „Razmišljajući o počiniteljima kaznenih djela kao što je Dinko Horvat, u kojoj mjeri biste bili spremni...“

Tvrdnje	Ljestvica
... prihvatiti takvu osobu za kolegu/icu na poslu.	Definitivno ne - vjerojatno ne - vjerojatno da - definitivno da
... prihvatiti takvu osobu za susjeda/u.	Definitivno ne - vjerojatno ne - vjerojatno da - definitivno da
... prihvatiti takvu osobu za prijatelja/icu.	Definitivno ne - vjerojatno ne - vjerojatno da - definitivno da
... prihvatili ljubavnu vezu s takvom osobom.	Definitivno ne - vjerojatno ne - vjerojatno da - definitivno da
... prihvatiti takvu osobu kao člana/icu svoje obitelji (partnera Vašeg djeteta ili brata/sestre).	Definitivno ne - vjerojatno ne - vjerojatno da - definitivno da

Prilog H

Tablica pitanja i pripadajućih ponuđenih tvrdnji kojima se ispitivao kontakt s počiniteljima kaznenih djela, kontakt sa žrtvom kaznenog djela i kontakt s osobama sa psihičkim problemima

Pitanja	Ponuđene tvrdnje
Odaberite tvrdnju koja najbolje opisuje Vaš kontakt s počiniteljima kaznenih djela. Tvrdnje se ne odnose na osobe koje su počinile neki prekršaj (npr. prometni). Molimo Vas da označite sve što se odnosi na Vas.	Nikad nisam imao/la nikakav kontakt s nekim tko je počinio kazneno djelo.
	Imam poznanika/icu (osobu s kojom sam dva ili više puta razgovarao/la u posljednjih 6 mjeseci) koji/a je počinio/la kazneno djelo.
	Imam prijatelja/icu (družimo se i možemo računati jedno na drugo) koji/a je počinio/la kazneno djelo.
	Član moje šire obitelji je počinio/la kazneno djelo.
Jeste li ikada Vi počinili i/ili bili osuđeni za neko kazneno djelo (ne odnosi se na prekršaje – npr. prometne)? Molimo Vas da označite sve što se odnosi na Vas.	Član moje uže obitelji je počinio/la kazneno djelo.
	Nikada nisam počinio/la kazneno djelo.
	Počinio/la sam kazneno djelo, ali nisam osuđen/a.
	Osuđen/a sam na novčanu kaznu.
Odaberite tvrdnju koja najbolje opisuje Vaš kontakt sa žrtvom nekog kaznenog djela. Molimo Vas da označite sve što se odnosi na Vas.	Uvjetno sam osuđen/a.
	Osuđen/a sam na kaznu zatvora.
	Nikad nisam imao/la nikakav kontakt s nekim tko je bio žrtva kaznenog djela.
	Imam poznanika/icu (osobu s kojom sam dva ili više puta razgovarao/la u posljednjih 6 mjeseci) koji/a je bio/la žrtva kaznenog djela.
Da, bio/la sam žrtva kaznenog djela.	Imam prijatelja/icu (družimo se i možemo računati jedno na drugo) koji/a bio/la žrtva kaznenog djela.
	Član moje šire obitelji je bio/la žrtva kaznenog djela.
	Član moje uže obitelji je bio/la žrtva kaznenog djela.

Jeste li Vi osobno ikada bili žrtva nekog kaznenog djela?

Ne, nisam bio/la žrtva kaznenog djela.

Odaberite tvrdnju koja najbolje opisuje Vaš kontakt **sa osobama sa psihičkim problemima**. Tvrdnje se odnose na osobe koje imaju psihički poremećaj i/ili bolest. Molimo Vas da označite sve što se odnosi na Vas.

Nikad nisam imao/la nikakav kontakt s nekim tko ima psihičkih problema.

Imam poznanika/icu (osobu s kojom sam dva ili više puta razgovarao/la u posljednjih 6 mjeseci) koji/a ima psihičke probleme.

Imam prijatelja/icu (družimo se i možemo računati jedno na drugo) koji/a ima psihičke probleme.

Član moje šire obitelji ima psihičke probleme.

Član moje uže obitelji ima psihičke probleme.

Ne, nemam nikakve psihičke probleme.

Imate li Vi kakve psihičke probleme **trenutno**?

Da, ali nemam dijagnozu.

Da, imam dijagnozu psihičkog poremećaja.

Da, imam dijagnozu psihičke bolesti.

Prilog I

Tablica pitanja i pripadajućih ponuđenih odgovora kojima su se ispitivale socio-demografske karakteristike sudionika

Pitanja	Ponuđeni odgovori
Vi ste:	Žena
	Muškarac
	Ne želim se izjasniti.
	Ostalo [mogućnost upisa odgovora]
Koliko imate godina? Upišite cijeli broj (npr. 23).	/
Koji je Vaš najviši završen stupanj obrazovanja?	Osnovna škola
	Srednja škola
	Preddiplomski studij ili viša škola
	Diplomski studij
	Poslijediplomski ili doktorski studij
U kojoj županije živite? Ako ste student/ica, onda označite svoje prebivalište.	Bjelovarsko-bilogorska županija
	Brodsko-posavska županija
	Dubrovačko-neretvanska županija
	Grad Zagreb
	Istarska županija
	Karlovačka županija
	Koprivničko-križevačka županija
	Krapinsko-zagorska županija
	Ličko-senjska županija
	Međimurska županija
	Osječko-baranjska županija
	Požeško-slavonska županija

	Primorsko-goranska županija
	Sisačko-moslovačka županija
	Splitsko-dalmatinska županija
	Šibensko-kninska županija
	Varaždinska županija
	Virovitičko-podravska županija
	Vukovarsko-srijemska županija
	Zadarska županija
	Zagrebačka županija
	<hr/>
Veličina mjesta u kojem ste proveli većinu svog života:	Manje od 10 000 ljudi
	Od 10 000 do 50 000 ljudi
	Od 50 000 do 200 000 ljudi
	Više od 200 000 ljudi
	<hr/>
Trenutno ste:	Student/ica
	Zaposlen/a
	Nezaposlen/a
	Umirovljen/a
	Drugo
	<hr/>
Koliko Vam je vjera važna u životu?	Uopće mi nije važna (1) - 2 - 3 - 4 - 5 - 6 - (7) izrazito mi je važna
	<hr/>

Legenda. / označava kako nije bilo ponuđenih odgovora već je sudionik sam upisao odgovor.

Prilog J

Tablica frekvencija odgovora na pitanjima kojima se ispitivao kontakt s počiniteljima kaznenih djela, kontakt sa žrtvom kaznenog djela i kontakt s osobama sa psihičkim problemima

Varijabla	Tvrdnja	Frekvencije (postotak)*
Kontakt s počiniteljima kaznenih djela	Nikad nisam imao/la nikakav kontakt s nekim tko je počinio kazneno djelo.	168 (53.30)
	Imam poznanika/icu (osobu s kojom sam dva ili više puta razgovarao/la u posljednjih 6 mjeseci) koji/a je počinio/la kazneno djelo.	92 (29.20)
	Imam prijatelja/icu (družimo se i možemo računati jedno na drugo) koji/a je počinio/la kazneno djelo.	13 (4.10)
	Član moje šire obitelji je počinio/la kazneno djelo.	40 (12.70)
	Član moje uže obitelji je počinio/la kazneno djelo.	28 (8.90)
	Nikada nisam počinio/la kazneno djelo.	306 (97.10)
	Počinio/la sam kazneno djelo, ali nisam osuđen/a.	8 (2.50)
	Osuđen/a sam na novčanu kaznu.	0 (0.00)
	Uvjetno sam osuđen/a.	0 (0.00)
	Osuđen/a sam na kaznu zatvora.	0 (0.00)
Kontakt sa žrtvom kaznenog djela	Nikad nisam imao/la nikakav kontakt s nekim tko je bio žrtva kaznenog djela.	141 (44.80)
	Imam poznanika/icu (osobu s kojom sam dva ili više puta razgovarao/la u posljednjih 6 mjeseci) koji/a je bio/la žrtva kaznenog djela.	81 (25.70)
	Imam prijatelja/icu (družimo se i možemo računati jedno na drugo) koji/a bio/la žrtva kaznenog djela.	56 (17.80)
	Član moje šire obitelji je bio/la žrtva kaznenog djela.	35 (11.10)
	Član moje uže obitelji je bio/la žrtva kaznenog djela.	67 (21.30)
Kontakt s osobama sa	Ne, nisam bio/la žrtva kaznenog djela.	245 (78.30)
	Da, bio/la sam žrtva kaznenog djela.	68 (21.70)
Kontakt s osobama sa	Nikad nisam imao/la nikakav kontakt s nekim tko ima psihičkih problema.	54 (17.10)

psihičkim problemima	Imam poznanika/icu (osobu s kojom sam dva ili više puta razgovarao/la u posljednjih 6 mjeseci) koji/a ima psihičke probleme.	147 (46.70)
	Imam prijatelja/icu (družimo se i možemo računati jedno na drugo) koji/a ima psihičke probleme.	83 (26.30)
	Član moje šire obitelji ima psihičke probleme.	54 (17.10)
	Član moje uže obitelji ima psihičke probleme.	75 (23.80)
	<hr/>	
	Ne, nemam nikakve psihičke probleme.	252 (80.50)
	Da, ali nemam dijagnozu.	48 (15.30)
	Da, imam dijagnozu psihičkog poremećaja.	11 (3.50)
Da, imam dijagnozu psihičke bolesti.	2 (0.60)	
<hr/>		

*Frekvencije (postotak) odnose se na sudionike koji su označili navedenu tvrdnju.

Prilog K

Tablica rezultata testiranja normalnosti distribucija svih zavisnih i kontrolnih varijabli

	Asimetričnost		Spljoštenost		Shapiro-Wilk	
	koef. asim.	SE	koef. splj.	SE	W	P
Atribucija odgovornosti	-0.77	0.14	-0.23	0.27	0.92	< .01
Intenzitet suosjećanja i sažaljenja	0.46	0.14	-0.94	0.27	0.92	< .01
Intenzitet ljutnje	0.25	0.14	-0.88	0.27	0.94	< .01
Intenzitet straha	0.38	0.14	-0.98	0.27	0.91	< .01
Očekivanje recidivizma	-0.07	0.14	-0.60	0.27	0.99	< .01
Socijalna distanca	-0.43	0.14	0.03	0.27	0.97	< .01
Kontakt s počiniteljima kaznenog djela	1.56	0.14	4.44	0.27	0.72	< .01
Kontakt sa žrtvom kaznenog djela	1.46	0.14	2.39	0.27	0.79	< .01
Kontakt s osobama sa psihičkim problemima	1.13	0.14	1.67	0.27	0.84	< .01
Dob	1.23	0.14	0.43	0.27	0.81	< .01
Važnost vjere u životu	0.07	0.14	-1.52	0.27	0.86	< .01

Legenda. koef. asim. = koeficijent asimetričnosti, koef. splj. = koeficijent spljoštenosti

Prilog L

Rezultati provedenih statističkih postupaka pri mjerenju atribucije odgovornosti, intenziteta emocija, očekivanja recidivizma i socijalne distance s obzirom na vrstu kaznenog djela i vrstu dijagnoze

Tablica L1

Završna tablica analize kovarijance pri mjerenju atribucije odgovornosti počinitelja s obzirom na vrstu kaznenog djela (krađa i pokušaj ubojstva) i vrstu dijagnoze (bez dijagnoze psihičkog poremećaja, veliki depresivni poremećaj i shizofrenija), pri čemu je kontakt sa žrtvom kaznenog djela kovarijata

	Suma kvadrata	<i>df</i>	Prosječni kvadrat	<i>F</i>	<i>p</i>
Vrsta kaznenog djela	72.27	1	72.27	26.38	< 0.01
Vrsta dijagnoze	396.58	2	198.29	72.38	< 0.01
Kontakt sa žrtvom kaznenog djela	10.91	1	10.91	3.98	< 0.05
Vrsta kaznenog djela × vrsta dijagnoze	2.73	2	1.36	0.50	0.61

Tablica L2

Završna tablica složene analize varijance za nezavisne uzorke pri mjerenju intenziteta suosjećanja i sažaljenja s obzirom na vrstu kaznenog djela (krađa i pokušaj ubojstva) i vrstu dijagnoze (bez dijagnoze psihičkog poremećaja, veliki depresivni poremećaj i shizofrenija)

	Suma kvadrata	<i>df</i>	Prosječni kvadrat	<i>F</i>	<i>p</i>
Vrsta kaznenog djela	1.31	1	1.31	0.35	0.55
Vrsta dijagnoze	429.87	2	214.94	57.60	< 0.01
Vrsta kaznenog djela × vrsta dijagnoze	6.59	2	3.30	0.88	0.41

Tablica L3

Završna tablica složene analize varijance za nezavisne uzorke pri mjerenju intenziteta ljutnje s obzirom na vrstu kaznenog djela (krađa i pokušaj ubojstva) i vrstu dijagnoze (bez dijagnoze psihičkog poremećaja, veliki depresivni poremećaj i shizofrenija)

	Suma kvadrata	<i>df</i>	Prosječni kvadrat	<i>F</i>	<i>p</i>
Vrsta kaznenog djela	9.43	1	9.43	1.99	0.16
Vrsta dijagnoze	61.05	2	30.52	6.44	< 0.01
Vrsta kaznenog djela × vrsta dijagnoze	21.00	2	10.50	2.22	0.11

Tablica L4

Završna tablica složene analize varijance za nezavisne uzorke pri mjerenju intenziteta straha s obzirom na vrstu kaznenog djela (krađa i pokušaj ubojstva) i vrstu dijagnoze (bez dijagnoze psihičkog poremećaja, veliki depresivni poremećaj i shizofrenija)

	Suma kvadrata	<i>df</i>	Prosječni kvadrat	<i>F</i>	<i>p</i>
Vrsta kaznenog djela	33.50	1	33.52	5.48	< 0.05
Vrsta dijagnoze	52.20	2	26.08	4.26	< 0.05
Vrsta kaznenog djela × vrsta dijagnoze	10.10	2	5.07	0.83	0.44

Tablica L5

Završna tablica analize kovarijance pri mjerenju očekivanja recidivizma počinitelja s obzirom na vrstu kaznenog djela (krađa i pokušaj ubojstva) i vrstu dijagnoze (bez dijagnoze psihičkog poremećaja, veliki depresivni poremećaj i shizofrenija), pri čemu je važnost vjere u životu kovarijata

	Suma kvadrata	<i>df</i>	Prosječni kvadrat	<i>F</i>	<i>p</i>
Vrsta kaznenog djela	9.26	1	9.26	4.74	< 0.05
Vrsta dijagnoze	37.90	2	18.95	9.71	< 0.01
Važnost vjere u životu	16.73	1	16.73	8.57	< 0.01
Vrsta kaznenog djela × vrsta dijagnoze	0.91	2	0.46	0.23	0.79

Tablica L6

Završna tablica analize kovarijance pri mjerenju socijalne distance s obzirom na vrstu kaznenog djela (krađa i pokušaj ubojstva) i vrstu dijagnoze (bez dijagnoze psihičkog poremećaja, veliki depresivni poremećaj i shizofrenija), pri čemu je važnost vjere u životu kovarijata

	Suma kvadrata	<i>df</i>	Prosječni kvadrat	<i>F</i>	<i>p</i>
Vrsta kaznenog djela	2.22	1	2.22	6.90	< 0.01
Vrsta dijagnoze	0.27	2	0.14	0.43	0.65
Važnost vjere u životu	2.35	1	2.35	7.33	< 0.01
Vrsta kaznenog djela × vrsta dijagnoze	0.10	2	0.05	0.15	0.86